

Buskerud
fylkeskommune

Hordaland
fylkeskommune

Telemark
fylkeskommune

Regional plan for Hardangervidda
2019 – 2035

Hardangerviddarådets forslag til Regional plan for Hardangervidda.
Til behandling i fylkestingene i Buskerud, Telemark og Hordaland desember 2019.

Omfatter deler av kommunene

- Hol, Nore og Uvdal og Rollag i Buskerud fylke (fra 2020 Viken)
- Eidfjord, Odda, Ullensvang og Ulvik i Hordaland fylke (fra 2020 Vestland)
- Tinn og Vinje i Telemark fylke (fra 2020 Vestfold-Telemark)

Innhold

Forord.....	3
1. Oppdraget	4
1.1 Bakgrunn - oppdraget i 2007	4
1.2 Gjennomføring av rulleringen	5
2. Målsettinger	7
3. Hardangervidda – natur, kultur og samfunn.....	8
4. Hardangerviddareinen.....	9
5. Viktige hendelser i villreinfjellene	14
6. Planbeskrivelse	19
6.1 Føringer	19
6.2 Hovedtrekk i arealbruk.....	22
6.3. Retningslinjer for Regional plan for Hardangervidda 2019 – 2035.....	27
7. Handlingsprogram	36
7.1 Handlingsprogram vedtatt 2013	36
7.2 Handlingsprogram 2019-2022.....	37
8. Konsekvenser av revidert plan	42
9. Kunnskapsgrunnlag	44
Vedlegg 1. Hovedspørsmål i rulleringen	46
Erfaringer med regional plan vedtatt i 2011.	46
Aktuelle arealspørsmål.....	51
Tematiske problemstillinger.....	55

Forsidefoto av Hårteigen: Anders Mossing

Forord

Fylkestingene i Buskerud, Telemark og Hordaland vedtok i 2011 Regional plan for Hardangervidda. I 2016 besluttet de tre fylkeskommunene at planen skulle rulleres.

Hardangerviddarådet har vært styringsgruppe for planprosessen. Dette rådet består av sentrale politikere fra alle de ni Hardangervidda-kommunene og de tre berørte fylkeskommunene, representanter fra de tre fylkesmennene og leder av villreinnemnda. Lars Bjaadal fra Telemark fylkeskommune er leder av Hardangerviddarådet.

Arbeidet med rulleringen startet opp i 2017. Planprogram for planarbeidet ble vedtatt av de tre fylkesutvalgene vinteren 2017/2018. Planprosessen er i all hovedsak gjennomført i samsvar med dette.

Etter vedtak i fylkesutvalgene våren 2019 ble høring av forslag til rullert plan gjennomført i mai og juni 2019. Hardangerviddarådet drøftet høringsinnspillene i sitt avsluttende møte 19. september 2019.

Regional plan for Hardangervidda 2019-2035 legges nå fram for sluttbehandling i fylkestingene i Buskerud, Telemark og Hordaland.

Planarbeidet har tatt utgangspunkt i den regionale planen som ble vedtatt i 2011. Forslag til rullert regional plan viderefører det meste av gjeldende plan, men forslaget innebærer noen justeringer av arealsonene, noen endringer av retningslinjene og et fornyet handlingsprogram.

Plandokumentene består av

- plankart (datert 31.10.2019)
- planrapport med planbeskrivelse, retningslinjer og handlingsprogram (datert 31.10.2019).

Konsekvensutredning av Regional plan for Hardangervidda 2019-2035, Kjetil Heitmann Naturforvalter AS, 7. februar 2019 belyser konsekvenser av endringsforslag relatert til planutkast per 17.01.2019.

1. Oppdraget

1.1 Bakgrunn - oppdraget i 2007

Miljøverndepartementet ga i [oppdragsbrev](#) datert 12. april 2007 flere fylkeskommuner i oppdrag å utarbeide regionale planer for en helhetlig forvaltning av fjellområder som er spesielt viktige for villreinens fremtid i Norge. Miljøverndepartementet skrev bl.a. (s.1):

Det er en overordnet nasjonal målsetting at Norges unike fjellandskap skal tas vare på som leveområder for sårbare arter, regionalt og nasjonalt rekreasjonsområde og som næringsgrunnlag for levende bygder. Fjellområdene skal forvaltes som landskap der kultur- og naturressursene, næringsmessig utnytting og friluftsliv sikres og gjensidig utfyller hverandre.

Villreinen skal ha en sentral plass i norsk fjellfauna også i framtida, og det et nasjonalt mål at villreinens leveområder skal sikres. Dette skal skje gjennom regionale planer.

.....

Planene skal fastsette en langsiktig arealforvaltning som balanserer bruk og vern for de aktuelle fjellområdene med influensområder. De vil være retningsgivende for kommunal planlegging og gi føringer for statlig og fylkeskommunal sektorplanlegging. Planene vil være et ledd i oppfølging av regjeringens samlede politikk for fjellområdene.

.....

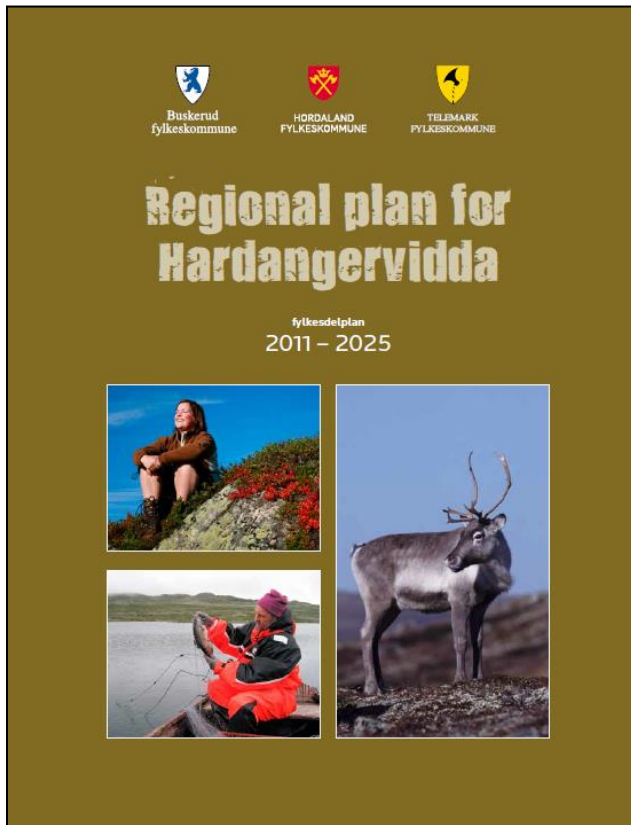
Planene skal forene målene om lokal omstilling og utvikling med nasjonale mål om helhetlig forvaltning av fjellområdene og sikring av villreinens leveområder.

Slike regionale planer har etter hvert blitt utarbeidet for alle områder definert som «nasjonale villreinområder».

Figur 1. Nasjonale villreinområder (Miljødirektoratet, 2019)

Fylkeskommunene Buskerud, Telemark og Hordaland gjennomførte i felleskap dette planarbeidet for Hardangervidda i perioden 2008-2011. Planen ble vedtatt høsten 2011.

Figur 2. Forsiden på Regional plan for Hardangervidda 2011-2025

Se mer på nettsiden www.regionalplan-hardangervidda.no, eller direktelenke til [plankart](#) og [plandokument](#).

1.2 Gjennomføring av rulleringen

Bakgrunn

I 2011-planens handlingsplan (kapittel 9) er det forutsatt at den regionale planen etter hvert skal rulleres. Det pekes der også på noen konkrete enkeltspørsmål som skal vurderes i første rullering.

Hardangerviddarådet anbefalte i 2015, i *Handlingsprogram 2016-2019*, at spørsmålet om rullering skulle tas inn i fylkeskommunenes neste regionale planstrategier.

Hordaland, Telemark og Buskerud fylkeskommuner vedtok høsten 2016, i de regionale planstrategiene for inneværende valgperiode (2015-2019), rullering av regional plan for Hardangervidda. Hardangerviddarådet ble anbefalt som styringsgruppe for rulleringen.

[Planprogrammet](#) gir rammer for rulleringen. Det ble vedtatt i de tre fylkesutvalgene vinteren 2017/2018.

Selve planprosessen har vært gjennomført i løpet av 2018 og 2019. Fylkestingene skal til slutt vedta planen.

Organisering

Organiseringen har vært svært lik den som ble etablert for forrige planprosess.

Hardangerviddarådet har vært styringsgruppe, med Lars Bjaadal som leder. Ellen Korvald i Buskerud fylkeskommune har vært administrativ prosjektleder. Planprosessen har skjedd i tett samarbeid med en bredt sammensatt administrativ arbeidsgruppe.

Tabellen nedenfor viser hvem som har vært med i de to gruppene.

	Hardangerviddarådet (styringsgruppe)	Administrativ gruppe
Hol kommune	Petter Rukke	Kjell Mykkeltvedt Torkil Bratberg Dokk
Nore og Uvdal kommune	Eli Hovd Prestegarden	Grete Blørstad Svein Erik Lund
Rollag kommune	Dag Lislien	Gunn-Hege Laugen
Tinn kommune	Bjørn Sverre Birkeland	Bjørn Bjørnsen Oddmund Olesrud
Vinje kommune	Jon Rikard Kleven	Dorthe Huitfeldt Ida Larsen Reinsviki
Odda kommune	Eivind Tokheim	Rolf Bøen
Ullensvang herad	Solfrid Borge	Randi Karin Tveit
Eidfjord kommune	Aslak Lægreid	Gunnar Elnan
Ulvik herad	Hans Petter Thorbjørnsen	Lars Præstin
Fylkesmannen i Oslo og Viken	Gunhild Dalaker Tuseth	Even Knutsen Geir Sørmoen
Fylkesmannen i Vestland	Kjell Kvingedal	Øistein Aasland
Fylkesmannen i Vestfold og Telemark	Hans Bakke/Elisabeth Rui	Elisabeth Rui/Sigurd Lenes
Buskerud fylkeskommune	Steinar Berthelsen Iselin Haugo	Lise-Berith Lian Hilde Reine
Hordaland fylkeskommune	Linda Haugland Jondahl Gustav Bahus	Snorre Waage Eva-Katrine Taule
Telemark fylkeskommune	Lars Bjaadal (leder) Vidar Stang	Geir Sørnum
Villreinnemnda	Endre Lægreid	Martine Hamnes/Egil Rønning

Norsk Villreinsenter

Stiftelsen Norsk villreinsenter ble opprettet i september 2006 og har som hovedformål å fremme bevaring og bærekraftig forvaltning av villreinbestandene og villreinfjellene i Norge. Stiftelsen har to driftsenheter: Norsk villreinsenter Sør på Skinnarbu i Tinn kommune, og Norsk villreinsenter Nord på Hjerkin i Dovre kommune.

Villreinsenteret jobber med kartlegging/dokumentasjon, nettverksbygging, utstillinger og kursing. De har siden de ble etablert utviklet seg til en sterk faglig og kompetent enhet.

Villreinsenteret har fremskaffet betydelig kunnskapsgrunnlag til den regionale planprosessen og har etter behov vært trukket inn i ulike drøftinger rundt regional plan. Som det framgår av handlingsprogrammet (kap. 7) vil de ha en sentral rolle i gjennomføring av dette i årene som kommer.

2. Målsettinger

Formålet med planarbeidet er det samme som i første generasjon plan. Det ble da definert slik:

Overordnet mål

Planprogrammet for planarbeidet definerte formålet med planen slik:

Hovedformålet med fylkesdelplanen er å komme fram til en langsiktig og helhetlig strategi for bruk av arealer som er viktige leveområder for villreinen eller påvirker villreinens leveområder. Særlig sentralt vil det være

- å sikre villreinen tilstrekkelige leveområder og langsiktig gode livsvilkår.
- å sikre lokalsamfunnene rundt Hardangervidda gode muligheter for nærings- og bygdeutvikling.
- å legge til rette for friluftsliv og naturbasert næringsliv.

Delmål

I tillegg har planarbeidet definert følgende delmål:

Sikre en bærekraftig og langsiktig areal- og ressursforvaltning

Dette innebærer å

- bidra til Norges internasjonale ansvar med å sikre en livskraftig villreinbestand på Hardangervidda
- bruke Hardangerviddas naturressurser, kulturminner og landskap uten å forringe kvalitetene
- gi rammer for arealbruk som muliggjør lokal næringsutvikling og bolyst
- legge til rette for friluftsliv og rekreasjon for å sikre Hardangervidda som sted for gode naturopplevelser og friluftsliv, for så vel lokalbefolkning som besøkende.

Legge til rette for bærekraftig næringsutvikling

Dette innebærer å

- opprettholde aktiv drift i landbruk og utmarksnæringer, både for å sikre næringsgrunnlaget og for å sikre kulturlandskap og biologisk mangfold.
- utnytte reiselivspotensialet knyttet til fjellområder, seterdaler og levende bygder bedre
- profilere og utvikle Hardangervidda som begrep

Legge til rette for mest mulig lokal ressursforvaltning

Dette innebærer å

- utøve mest mulig lik forvaltningspraksis innenfor hele planområdet
- sikre nok kompetanse og ressurser lokalt
- ha løpende dialog mellom lokale og regionale/sentrale aktører for å utnytte både lokal erfaringskompetanse og faglig spisskompetanse til beste for området

Legge til rette for bredt eierskap til, og vilje til å følge opp, den regionale planen fram til rullering

Dette krever

- en bred og godt forankret planprosess
- at lokale og regionale, så vel som nasjonale, myndigheter kjenner seg igjen i sluttproduktet

3. Hardangervidda – natur, kultur og samfunn

Hardangervidda er Nord-Europas største høyfjellsplatå og har med sitt vidstrakte fjellandskap og sin lange kulturhistorie en sentral plass i nordmenns bevissthet. Området gir også viktig grunnlag for næringsliv og bosetting rundt fjellet.

Hardangervidda har en rik flora og et rikt dyreliv. Her lever i dag den største villreinbestanden i Norge, men Hardangervidda er også den sørligste utposten for mange andre arktiske planter og dyr.

Norge er det eneste landet i Europa som har fjellområder med villrein. Det er derfor viktig for Norge, og en internasjonal forpliktelse, å ta vare på denne arten. Villreinen er spesiell med sine lange årstidsbaserte vandringer og sitt svært store arealbehov.

Hardangervidda har betydd mye for menneskene siden isen smeltet for om lag 10.000 år siden. Det finnes spor etter boplasser her som er 9.500 år gamle. I dag er jakt, fiske, beite og turisme sentrale stikkord for næringsaktivitetene i fjellet. Hardangervidda er også en viktig arena for friluftsliv, naturopplevelser og rekreasjon, men den historien er ikke stort mer enn 150 år gammel.

Forståelsen for dagens og fremtidens bruk av Hardangervidda fordrer kjennskap til naturgrunnet og den historiske bruken av Hardangervidda. Dette er godt beskrevet i mange sammenhenger, blant annet i ulike bokverk og fagrapporter. Det er også kort beskrevet i den regionale planen fra 2011.

Foto: Håvard Hoftun

4. Hardangerviddareinen

Villreinen

Under siste istid levde villreinen ved iskanten på slettene i Sør- og Mellom-Europa. Reinen var viktig matkilde for datidens mennesker. Mens de fleste av datidens øvrige dyr, som mammut, hulebjørner, urokser og villhester, er utdødd, lever villreinen fortsatt. Da isen smeltet for 10.000 år siden, fulgte den iskanten nordover. Og menneskene fulgte etter. Villreinen som i dag lever i Setesdalsheiene, på Hardangervidda og i Nordfjella er etterkommere etter dyra som kom fra sør etter siste istid.

All villrein i verden tilhører samme art (rangifer tarandus) og er utbredt på den nordlige halvkule. I Nord-Amerika kalles den gjerne caribou, mens den i Europa og Eurasia kalles rein/villrein. Globalt finnes i dag tre hovedtyper rein/caribou:

- Arktisk rein som er særlig hardfør og lever på arktiske øyer, bla. Svalbard
- Skogsrein lever i det nordlige barskogsbeltet både i Amerika og i Finland og Russland
- Tundrareinen som lever i store flokker og foretar lange vandringer for å utnytte beitemulighetene. Vår norske rein tilhører den eurasiatiske gruppen (Rangifer tarandus tarandus).

Villreinen lever i ekstreme miljøer. Vinteren gir store utfordringer med snø, is, vind og kulde, mens sommeren utfordrer med høye temperaturer, fuktighet og insekter. Arten har tilpasset sin fysiologi, flokkatferd og områdebruk for å overleve i et så ekstremt miljø. Disse forholdene og naturlig skyhet gjør villreinen svært sårbar.

Fjellene i Sør-Norge er eneste sted i Vest-Europa der tundrareinen nå lever vilt. Det gir Norge et særlig ansvar for å ta vare på denne arten.

Villreinområdene

Tidligere kunne villreinen trekke fritt mellom ulike fjellområder. I dag er disse sammenhengende områdene splittet opp i mange mindre delområder. Dette har vært en gradvis prosess der veibygging, vassdragsreguleringer, hyttebygging osv. over tid har gitt stadig nye barrierer. I dag har Norge 24 villreinbestander (jf. figur 1), alle i Sør-Norge, som forvaltes separat.

Forskerne ser med bekymring på ytterligere fragmentering som kan vanskeliggjøre villreinens levekår. Dette forsterkes av at klimaendringer kan gi vanskeligere tilgang til mat og kanskje også medføre mer sykdom og parasitter som kan forringe villreinens levekår.

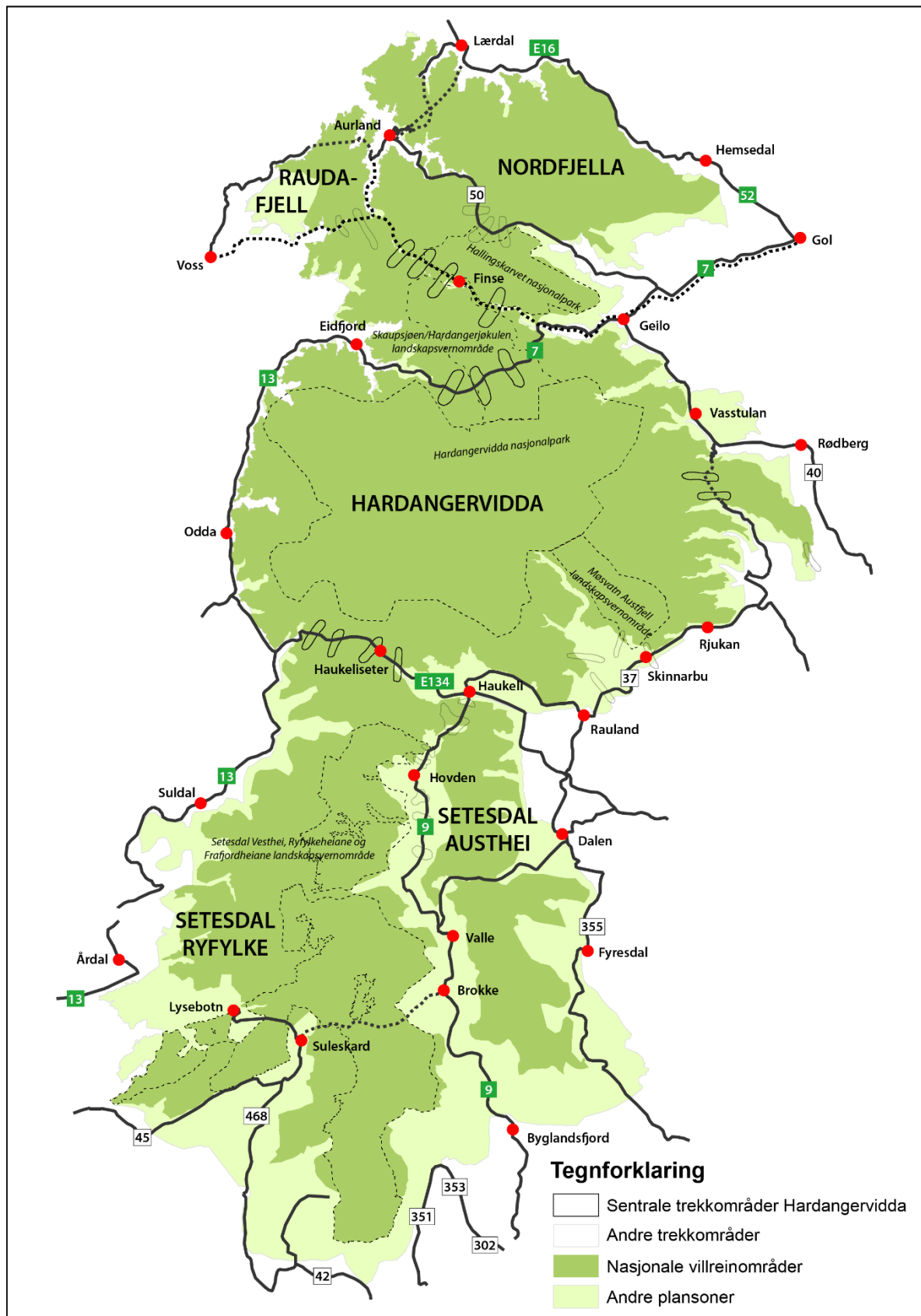
Kunnskap om villreinpopulasjonene vil være viktig kunnskap for å lykkes med god og langsiktig forvaltning av villreinstammene i en situasjon der levekårene står i stor fare for å forringes. Forskerne ved NINA arbeider med dette, jf. NINAs temahefte om [Populasjonsdynamiske utfordringer knyttet til fragmentering av villreinfjellet](#). Det er viktig å unngå ytterligere fragmentering. Snarere bør vi styrke trekkmulighetene mellom de ulike villreinområdene.

Villreinbestanden på Hardangervidda

Villreinbestanden på Hardangervidda var vinteren 2019 drøyt 7.000 dyr før kalving.

Antall villrein har variert mye i løpet av de siste 50 årene. Bestanden har hatt to perioder med overpopulasjon og kraftig nedbeiting. På 1960-tallet var det trolig hele 35.000 dyr på Hardangervidda. I periodene med stor bestand har dyr i ulikt omfang utvandret til omkringliggende områder. De største utvandringene har skjedd til Nordfjella. Men trekk over til Setesdalsheiene, Blefjell og Brattefjell-Vindeggen har også forekommet i større eller mindre grad.

Særlig trekkveiene mot Setesdalsheiene og mot Nordfjella er viktig å ivareta på lang sikt.

Figur 3. Europeisk villreinregion sør omfatter Setesdal Ryfylke, Setesdal Austhei, Hardangervidda og Nordfjella. Kartet viser trekk-korridorene mellom Hardangervidda og de øvrige fjellområdene. (Utarbeidet av Norsk villreinsenter Sør)

Vegetasjon, topografi, nedbør, snøforhold og menneskelig aktivitet påvirker dyras arealbruk. Reinen på Hardangervidda har et nomadisk levesett der de stort sett er på vandring mellom ulike beite- og oppholdsområder gjennom hele året. Dette gir ulik arealbruk i kalvingstida på våren, og videre gjennom sommer, høst og vinter i en syklus som stort sett gjentar seg hvert år.

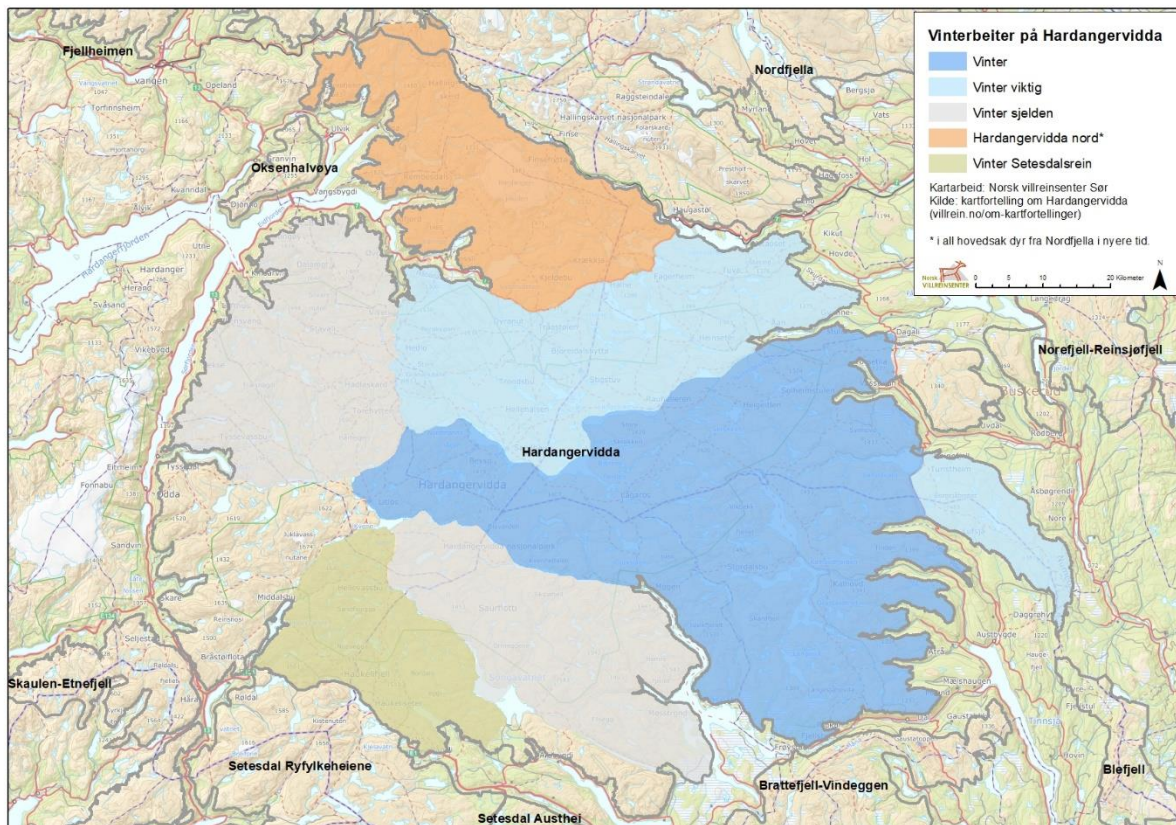
Hardangerviddareinen har de siste årene kalvet i Telemark mellom Songa og Møsvatn, mens de viktigste kalvingsområdene fram til 2001 var i Veigdalen i Hordaland. Endringen har skjedd over tid og er i stadig utvikling.

De siste årene har områdene i Telemark sør for Kvenna og vest for Møsvatn blitt mest benyttet som sommerbeiter. Tidligere var vestvidda med de beste sommerbeitene mer brukt sommerstid. Østlig del av sentralvidda er svært viktige vinterbeiter. I år med mye snø på sentralvidda er de østlige tangene i Telemark og Buskerud og områdene nord mot Geilo og Rv. 7 også svært viktige.

Årstidsvariasjonene er i hovedtrekk stabile. Men man ser at noen områder ligger ubrukt i mange år, for så å bli tatt i bruk igjen.

Villreinen har vært gjenstand for omfattende forskning de siste årene. GPS-sendere på utvalgte dyr, og til og med kamera på enkelte, har gitt mye verdifull kunnskap og grunnlag for forskning og analyser.

GPS-data gir mulighet for å vite hvor mange av flokkene er til ulike tider. [Villreinsenterets nettside med kartfortellinger](#) oppsummerer mye av den nye kunnskapen om villreinsens arealbruk. Kartet nedenfor er basert på dette. Viktigste vinterbeitene vises som mørk blå, andre viktige vinterområder som lys blå.

Figur 4. Vinterbeiter på Hardangervidda
(Utarbeidet av Norsk villreinsenter Sør)

Foto fra villrein med GPS-kamera. © Autokamera/Norsk institutt for naturforskning.

Tamreinen på Hardangervidda

Tamreindrifft på Hardangervidda foregikk i perioder fra 1780-åra til 1950-tallet.

Det finnes dokumentasjon på at folk fra både Hallingdal og Eidfjord på 1780-tallet dro til Røros-området og kjøpte tamrein. Samer ble med som gjetere eller bygdefolk forsøkte seg med tamrein selv. På 1820-tallet ble det inntil videre slutt med denne virksomheten.

Seinere, i perioden 1840-1860, kom nye forsøk og erfaringer med tamrein. Men først på 1880-tallet ble det mer omfattende tamreindrifft på Hardangervidda. Da skjedde større oppkjøp av flokker og samiske gjetere tok del i driften. Det ble etablert tamreinselskap i mange bygder rundt Vidda. Rundt 1910 var tamreindriffta på det største, trolig med hele 12-13.000 dyr.

Det har alltid vært villrein på Vidda, men stammen har i perioder vært liten. Noen mener at det var mindre enn 1000 villrein på slutten av 1920-tallet.

Tamreindriffta strevde hele tiden med at de tamme dyra blandet seg med de ville. Problemet økte da villreinstammen vokste på 40-tallet. Dette var viktig årsak til at de siste tamreinlagene avsluttet sin virksomhet i 1956-57.

Tamreintradisjonen medførte at Hardangerviddareinen fikk tilført mye nytt genmateriale. Noen hevder faktisk at tamreindriffta i sin tid berget villreinstammen på Vidda.

Forvaltning av villrein i dag

Gjennom bestandsforvaltningen skal villreinforvalterne søke å nå sine mål mht. bestandenes sammensetning, vekst og produksjon av et høstingsverdig overskudd.

Uttak av dyr er nødvendig for at villreinbestandene ikke skal «vokse» seg ut av matfatet. I mange bygder har jakt vært en tradisjon fra de første fangstfolkene fram til våre dagers jegere.

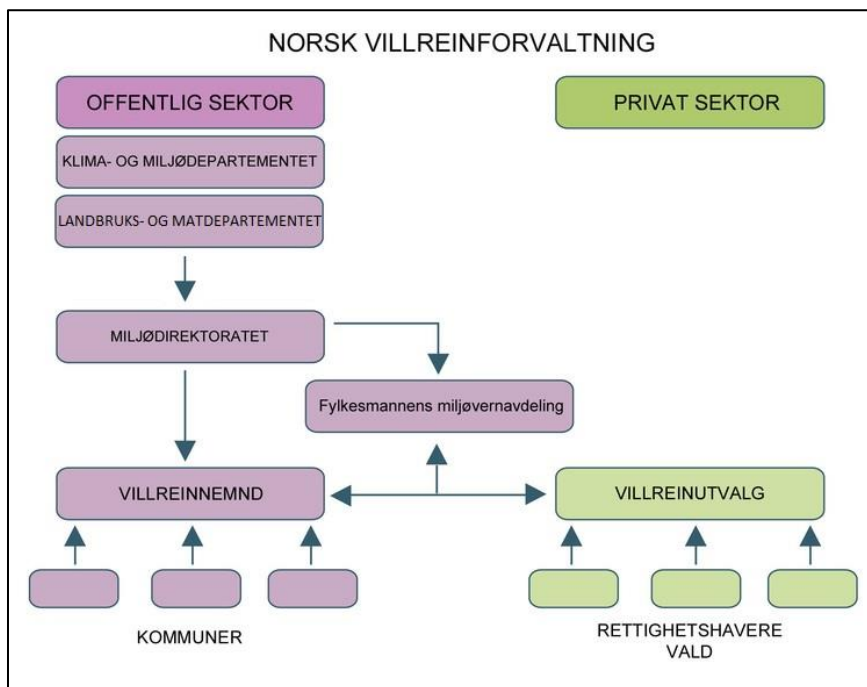
Villreinforvaltningen har oppgaver knyttet til bestandsforvaltning og arealforvaltning. Dette skjer i et samspill mellom privat og offentlig sektor.

Hovedansvaret for den daglige driften ivaretas av rettighetshavernes organ, oftest kalt villreinutvalget, mens utøvelse av offentlig myndighet ivaretas av en statlig villreinnemnd. Nemnda er oppnevnt av Miljødirektoratet etter forslag fra hver enkelt kommune med areal i villreinområdet. Villreinutvalget er en sammenslutning av rettighetshavere og lokale, ofte kommunevise utvalg eller grunneierlag.

Viktige oppgaver i den daglige og praktiske delen av bestandsforvaltningen som villreinutvalget foretar, er gjennomføring av tellinger og registreringer, utarbeiding av kvoteforslag, bestandsplaner og organisering av jaktutøvelsen.

Villreinnemndas mandat er ifølge hjorteviltforskriftens § 21 at nemnda skal « ... arbeide for en langsiktig bærekraftig forvaltning av villreinen og dens leveområder i samsvar med naturmangfoldloven og viltloven. » Nemnda har det formelle ansvaret for å godkjenne vald, fastsette tellende areal, vedta kvoter og godkjenne bestandsplaner.

Prinsippskissen nedenfor viser at mange instanser på ulike nivå er involvert i norsk villreinforvaltning.

Figur 5. Norsk villreinforvaltning. (Utarbeidet av Norsk villreinsenter Sør)

5. Viktige hendelser i villreinfjellene

Flere viktige hendelser som har betydning for norske villreinfjell har skjedd etter 2011, da første generasjon Regional plan for Hardangervidda ble vedtatt. Nedenfor gis en summarisk omtale av disse.

Flere regionale fjellplaner er vedtatt

Etter at Regional plan for Hardangervidda ble vedtatt i 2011, er det vedtatt regionale fjellplaner for i alt 10 villreinområder. Noen av planene dekker to villreinområder. Følgende øvrige regionale planer for villreinfjell er vedtatt:

- Nordfjella
- Heiplanen (Setesdal Ryfylk og Setesdal Austhei)
- Ottadalsområdet (Reinheimen og Breheimen)
- Rondane - Sølknletten
- Snøhetta - Knutshø
- Forollhogna

De nasjonale villreinområdene ble valgt ut fra en helhetsvurdering av områdenes størrelse, kvalitet og betydning som villreinområder, ulike stammers genetiske opphav og historikk, og de særlige mulighetene vi i disse områdene har til å sikre et bredt habitattilbud for villrein i framtiden. En viktig oppgave for alle disse planprosessene har vært å definere nasjonale villreinområder.

To europeiske villreinregioner opprettet

På oppdrag fra Klima- og miljødepartementet la ei arbeidsgruppe i juni 2015 fram en rapport ([Europeiske villreinregioner, ØF-rapport 05/2015](#)) hvor opprettelsen av europeiske villreinregioner ble vurdert. Rapporten fremmet følgende anbefalinger:

- Det bør etableres en bred satsing på «Villreinfjellet» som reiselivsprodukt. Dette blir en viktig del av historien om Norge.
- Det etableres to europeiske villreinregioner, en nordlig og en sørlig, som inkluderer de nasjonale villreinområdene og omfatter de berørte kommunene.
- Det etableres et eget femårig verdiskapingsprogram for reiselivet; Villreinfjellet som verdiskaper. Det sentrale er å utvikle den brede verdiskapingen via prosjekter som benytter villreinen og villreinfjellet
- Villreinsentrene blir en ressurs i satsingen på reiseliv i de to europeiske villreinregionene som ressurs for reiselivet.

I september 2017 ble den formelle åpning av de to europeiske villreinregionene foretatt av statssekretær Lars Andreas Lunde fra Klima- og Miljødepartementet. De europeiske villreinregionene bygger på de regionale planene og er forutsatt å ikke innebære endringer i de arealbruksstrategiene som er nedfelt i de regionale planene.

Verdiskapingsprogrammet «Villreinfjellet som verdiskaper» er etablert

Med bakgrunn i etableringen av europeiske villreinregioner etablerte Klima- og miljødepartementet programmet «Villreinfjellet som verdiskaper» med formål å stimulere til bred verdiskaping. Det er forutsatt at prosjektene skal legge opp til bred og bærekraftig verdiskaping der økonomisk, sosial, miljømessig og kulturell verdiskaping inngår. Programmet skal samspille med de regionale planene og deres handlingsprogram. Programmet går fra 2017-2021.

Hardangervidda er del av prosjektet «Mennesket og reinen». Se handlingsprogrammet, kap. 7.2.11.

Besøksstrategi for nasjonalparken og verneområdene

Ved behandling av Stortingsmelding nr. 18 (2015-2016) sluttet Stortinget seg til følgende:

«Regjeringen vil prioritere bedre tilrettelegging for friluftsliv i nasjonalparkene, også for å ivareta reiselivet og verneverdiene. Hver nasjonalpark skal ha utarbeidet besøksstrategier innen 2020, ny merkevare- og kommunikasjonsstrategi for nasjonalparkene skal implementeres, og skilting og øvrig tilrettelegging skal forbedres. Det vil videre satses på kunnskapsformidling gjennom naturinformasjonssentrene.»

Dette arbeidet pågår med mål om å ha en ferdig strategi innen 2020. I strategien er følgende hovedmål definert:

Verneområda på Hardangervidda skal gi gode opplevingar til besøkande og bidra til verdiskaping i bygdene rundt Hardangervidda, men utan at det skader eller skjemma verneverdiane (natur, landskap og kulturminne).

Arbeidet med besøksstrategien berører i stor grad regional plan, da de aller fleste innfallsporter til verneområdene ligger i eller tett på nasjonalt villreinområde utenfor nasjonalparken. Utkast til besøksstrategi foreligger og den er forventet å komme på høring i 2019.

CWD/skrantesjuka

I mars 2016 ble CWD, eller skrantesjuka, påvist hos ei villreinsimle i Nordfjella. Dette var det første dokumenterte tilfellet av sykdommen hos hjortedyr i Europa. Skrantesjuka, er en smittsom prionsykdom som rammer hjortedyr. Skrantesjuka er alltid dødelig for dyr som blir smittet.

Dyrene blir infisert ved opptak av [prioner](#) gjennom munnen eller nesen. Smitteoverføringen kan skje gjennom direkte kontakt mellom syke og friske hjortedyr, eller indirekte ved at friske dyr kommer i kontakt med smittestoffet i miljøet (beite, infiserte kadaver). Inkubasjonstiden er lang, opptil flere år, og dyrene er tilsynelatende friske i store deler av denne perioden. De skiller imidlertid ut prioner med avføring, spytt, urin og neseseeret lenge før de viser sykdomstegn. Prioner beholder smitteevnen selv etter lang tid ute i naturen.

For å stanse smitten av skrantesjuka utarbeidet Mattilsynet og Miljødirektoratet en saneringsplan for uttak av villreinbestanden i Nordfjellas sone 1. Dette ble gjennomført vinteren 2017/2018.

Oppdagelsen av skrantesjuka har medført økt behov for kartlegging av sykdommen. Som ledd i kartleggingen innhentes hjernepøver og svelglymfeknuter fra dyr felt under ordinær jakt i en rekke kommuner. I 2018 ble det totalt tatt 30.000 prøver fordelt på tamrein, oppdrettshjort, hjortevilt fra jakt og fallvilt av alle arter.

I 2018 ble 4156 villrein felt i jakta, ingen av de fikk påvist skrantesjuka.

Det viktige spørsmålet nå er om man med saneringen i Nordfjella har klart å utrydde sykdommen. Mattilsynet mener (januar 2019) at det er for tidlig å friskmelde villreinbestandene.

Miljøkvalitetsnorm for villrein

Miljødirektoratet oppnevnte i januar 2017, etter oppdrag fra Klima- og miljødepartementet (KLD), en uavhengig ekspertgruppe for utvikling av en miljøkvalitetsnorm for villrein (naturmangfoldloven § 13).

Villrein er en krevende art å forvalte. Det overordnede målet med kvalitetsnormen er å muliggjøre at villreinen, og de 23 ulike delbestandene, forvaltes på en slik måte at internasjonale forpliktelser overholdes, og at nasjonale målsettinger om ivaretagelse av levedyktige bestander innen økologisk fungerende leveområder nås (naturmangfoldloven § 5).

Ekspertgruppen la fram sin rapport i desember 2017, [NINA Rapport 1400](#).

Gruppen har vurdert kunnskapsgrunnlaget om villrein generelt og for alle villreinområdene. Videre har den foreslått tre delnormer med tilhørende måleparametere for tilstand:

- bestandsforhold (slaktevekter på kalv, antall kalver, andel eldre bukk, genetisk variasjon og helsestatus)
- lavbeiter (lavbiomasse)
- leveområder og menneskelig påvirkning (funksjonell arealutnyttelse og funksjonelle trekkpassasjer)

Formålet er å konkretisere og operasjonalisere forvaltningsmål og kunne vise hvilke tiltak som påvirker villreinen positivt eller negativt. Dersom klassifisering etter kvalitetsnormen viser at et villreinområde ikke oppnår middels eller god tilstand, skal det gjennomføres en påvirkningsanalyse og utarbeides en tiltaksplan for hvordan tilstanden kan forbedres i samråd med andre berørte sektormyndigheter. Det er aktuelt at dette skjer i samarbeid med de regionale planenes handlingsprogrammer.

Etter oppdrag fra Klima- og miljødepartementet har Miljødirektoratet i 2018 utarbeidet forslag til forskrift og høringsnotat om kvalitetsnormen. Det forventes at det kan gjennomføres høring i 2019 og fastsettes forskrift i 2020. Supplerende datainnsamling og klassifisering av de enkelte områdene vil da kunne starte fra 2020.

Foto: Anders Mossing

Klimaendringer

Naturmangfoldmeldingen (Meld. St. 14 2015-2016) sier:

Vi ser effekter av klimaendringer på fjelløkosystemet allerede i dag. ... Villreinens tilgang på mat blir også påvirket av klimavariasjoner. Mildere og fuktigere vinterklima kan føre til nedising og utilgjengeliggjøring av vinterbeite. Dette kan føre til nedsatt kondisjon og økt dødelighet, og øke villreinens behov for bruk av randområder der tilgangen er begrenset av menneskeskapt barrierer. (fra kap. 2.3.6 Fjell, s.46)

[NINA Rapport 1400](#) skriver om klima som påvirkningsfaktor i kap. 6 (s. 143) og om mangelfull kunnskap om klimaendringene og effekter på leveområdene (kap. 8.6 (s. 169)).

Nedenfor refereres fra avsnitt 8.6:

Framtidige klimaendringer vil føre til at villreinens habitat endres. Lengre vekstsesong kan føre til økt etablering av skogsarter i lavalpine belte. Dette kan gå på bekostning av enkelte lavalpine plantearter. Lavalpine arter kan på sin side etablere seg i de høyereliggende mellomalpine og høyalpine sonene. En rekke urter og insekter inkludert skadeinsekter (for reinen) er knyttet til buskvegetasjon i fjellet, og vil dermed kunne øke tilsvarende. Snøleier regnes som den naturtypen i fjellet som vil være mest utsatt for effektene av klimaendringer, da de har arter som er spesielt tilpasset et langvarig snødekke. Dette vil ha en negativ effekt for villreinen som utnytter snøleiene mye.

Klimaendringene vil også medføre hyppigere varmeperioder på vinteren. Dette vil føre til ising og endrede snøforhold og som vil gjøre det problematisk for villreinen å overleve. I tillegg vil tinefryse episoder føre til at lyng og lavdekket kan blir redusert. Slike episoder har ført til reduksjon og død for arter som røsslyng, kantlyng, blåbær og krekling i Nord-Norge. Effekten av klimaendringene innen det enkelte villreinområde bør følges nøye.

Nasjonal ramme for vindkraft på land

NVE la 01.04.2019 fram sin anbefaling mht. å peke ut de mest egnede større områdene i landet for etablering av ny vindkraft. Den nasjonale rammen er ment å være et styringsverktøy for framtidig konsesjonsbehandling.

I rapporten er alle de ti nasjonale villreinområdene med randområder, herunder Hardangervidda, ekskludert fra de områdene som er utpekt som best egnet for vindkraft.

Foto: Anders Mossing

Regionale vannforvaltningsplaner

Etter 2011 er regionale vannforvaltningsplaner vedtatt. Vannområder i vannregion Vest-Viken dekker det meste av Hardangervidda, men i vest kommer vannregion Hordaland inn.

Hovedformålet med vannforvaltningsplanene er å oppnå god miljøtilstand i henhold til vannforskriften og EUs rammedirektiv for vannforvaltning.

Det er viktig å se forvaltning av vannressursene og arealressursene på Hardangervidda i sammenheng. Viktige sammenfallende temaer er for eksempel resipientkapasitet og fiskeribiologiske forhold.

Vannregionplanene gjennomføres etter plan- og bygningslovens regelverk.

FNs bærekraftsmål

FNs bærekraftsmål fra 2016 er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030.

Av disse er «Liv på land» særlig relevant for dette arbeidet:

Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av artsmangfold.....

Av delmålene refereres:

- *Iverksette umiddelbare og omfattende tiltak for å redusere ødeleggelsen av habitater, stanse tap av biologisk mangfold og innen 2020 verne truede arter og forhindre at de dør ut.*

Norge har et spesielt internasjonalt ansvar for å bevare villreinen. Dette må sees i denne sammenheng.

6. Planbeskrivelse

6.1 Føringer

6.1.1 Planområdet

Planområdet i 2011-planen ble fastsatt ut fra følgende prinsipper:

- inkludere det alt vesentlige av alle villreinens leveområder (jfr. Villreinsenterets kartlegging 2009).
- inkludere en sone utenfor dette når topografien er slik at arealbruken her kan påvirke villreinens leveområder.
- så langt mulig møte andre regionale fjellplaner og andre villreinområder for å unngå ”glipper” mellom disse.

Konsekvensen av disse prinsippene er at plangrensen i stor grad faller sammen med grensen for leveområdet der fjellsidene stuper rett i fjorder og dalbunner. Dette er særlig fremtredende i vestlige deler av planområdet. I øst er landskapet slakere med lettere tilgang til fjellet. Her er derfor større områder utenfor leveområdene inkludert.

Ved rullering er planområdet avgrensning i all hovedsak som i 2011-planen. Eneste endring er et mindre område i Rollag kommune som nå er innlemmet i planen for å vise hele trekk-korridoren mot Blefjell.

6.1.2 Sentrale spørsmål i rulleringen

Det ble i planprogrammet presisert at hovedtrekkene i planen fra 2011 skulle videreføres, men også at noen arealspørsmål og tematiske problemstillinger skulle vurderes særskilt. Likedan ble det presisert at rulleringen måtte bygge på erfaringer med gjeldende plan.

Nedenfor listes spørsmålene som i denne sammenheng har blitt drøftet og vurdert. I vedlegg 1 bak er forventninger i planprogrammet og planprosessens anbefalinger som ble lagt ut til høring, kort oppsummert.

Erfaringer med regional plan vedtatt i 2011.

Det ble våren 2018 utarbeidet et notat som sammenstiller en del viktige erfaringer fra kommunale og regionale fagpersoner som har vært involvert i planprosessen i hele, eller deler av, tiden siden oppstart i 2008. Hensikten var å kunne bruke dette som kunnskapsgrunnlag i rulleringen.

Følgende tema ble belyst:

- Kommunal oppfølging av regional plan
- Kommunenes eierforhold til planen
- Bygg i planområdet
- Vinterbrøyting
- Ferdsel
  - Nye stier og løyper
  - Arrangementer og/eller «moderne» ferdselsformer i konflikt med villrein
  - Motorferdselsplaner og motorferdsel i kommunene
- Villreinens plass i regional plan
- Rammevilkår for kommunene – «mulighetenes plan»
- Retningslinjenes utforming
- Plankartet
  - Om soneinndeling

- Om kartutforming
- Om plankartets nøyaktighet
- Sammenheng mellom regional plan og verneområdenes forvaltningsplaner

Aktuelle arealspørsmål

Planprogrammets kap. 3 definerte en del konkrete områder som skulle vurderes mht. eventuell endring. Disse områdene ble dels løftet fram gjennom arbeidet med planprogrammet og dels ble områdene utpekt allerede i sluttarbeidet med 2011-planen:

- Mindre områder innenfor Rennedalen, Nystøl og Seterdalen, Hol kommune
- Ustetind, Hol kommune
- Vinterbrøyting av Fb755/Fv.124/ (over Imingfjell i Nore og Uvdal og Tinn kommuner)
- Vegglijfjell, Rollag kommune
- Luredalen, Tinn kommune
- Rukkemo/Torvetjønn, Vinje kommune
- Valldalen, Odda kommune
- Skjeggedal - Trolltunga, Odda kommune
- Orravatna, Odda kommune
- Sysendalen, Eidfjord kommune
- Isdalen, Eidfjord kommune

Tematiske problemstillinger

Med bakgrunn i erfaringer med bruk av planen siden vedtak i 2011 ble det i planprogrammet reist en del problemstillinger som skulle belyses. Hensikten var dels å vurdere muligheter for å forenkle planens retningslinjer, og dels å forsterke enkelte hensynsområder.

Problemstillingene omhandlet:

- Friluftsliv
- Utmarksnæringer
- Differensiert arealforvaltning
- Verneområder
- Naturmangfold
- CWD/skrantesjuka
- Vassdrag og vilkårsrevisjoner
- Infrastruktur/vegnett
- Samspill med andre regionale planer

6.1.3 Viktige føringer

Den regionale planen gir føringer gjennom soneinndeling og retningslinjer. Intensjonen er å ivareta villrein, lokalsamfunnsutvikling og friluftsinnteresser, og å avveie disse i forhold til hverandre.

Hovedtyngden av føringene er knyttet til rammer for byggeaktivitet, veier og ferdsel. For å gjøre disse føringene bindende må kommunene, og i noen grad også regionale myndigheter, følge opp med mer detaljerte planer og vedtak. Planen gir også føringer som det forventes at andre offentlige aktører og private aktører skal følge opp.

Noen viktige prinsipper i planutformingen er:

- i nasjonalt villreinområde har villreinen svært høy prioritet.
- ingen ny fritidsbebyggelse eller nye overnattingssteder innenfor nasjonalt villreinområde

- dokumenterbare utmarks næringer, også utmarks næringer som faller utenfor landbruksbegrepet, skal gis nødvendig handlingsrom for videre utvikling innenfor planområdet
- tyngre utbygging av fritidsbebyggelse og reiselivsutvikling skal legges til områder som allerede er tatt i bruk til formålet
- friluftslivets ferdsel skal styres utenom de mest sårbare villreinområdene
- den regionale planen skal ikke avgjøre detaljerte lokaliseringsspørsmål som kun er av lokal interesse.

6.1.4 Soneinndeling

Den regionale planen er mer grovmasket enn en kommuneplan. De regionale arealsonene kan derfor ofte ha flere funksjoner, som utbygging, næring, samferdsel så vel som natur- og friluftsmål, i samme sone. Avklaring av den konkrete lokaliseringen innenfor sonene må skje i videre kommunale planprosesser.

Soneinndelingen på plankartet er i stor grad en videreføring av sonene i 2011-kartet, men med noe forenkling. Tidligere soner for henholdsvis fritidsbebyggelse og reiseliv er slått sammen til sone for utbygging. Likedan er nasjonalt villreinområde og verneområder slått sammen til en sone, men et ruteraster på plankartet viser verneområdene.

Kartografien er så langt mulig tilpasset nasjonal standard for tegneregler, men tidligere navn på sonene er i stor grad videreført.

Retningslinjene utdyper rammer for aktiviteter i planområdet som helhet og innenfor de enkelte arealsoner.

Følgende arealsoner er benyttet i det reviderte plankartet for perioden 2019-2035:

Arealsoner:	Karakertrekk ved sonen (nærmere beskrevet i kap. 6.2):
Nasjonalt villreinområde	De viktigste leveområdene for villrein. Utmarks næringer og friluftsliv kan utøves, men skal tilpasses villreinens behov. Omfatter også nasjonalparken og andre vernede områder.
Fjell og annen utmark	Områder utenfor det nasjonale villreinområdet med stor landskaps-, natur- og friluftsverdi.
Stølsdaler	Dalfører og skogsområder som ofte er preget av tidligere stølsdrift. I denne sonen skal området karakter ivaretas, men det er muligheter for noe stedstilpasset nærings- og fritidsbebyggelse.
Fjell- og fjordbygder	Bygder innenfor planområdet med fast bosetting og landbruk. I denne sonen skal området karakter ivaretas, men det er muligheter for fast bosetting og noe stedstilpasset nærings- og fritidsbebyggelse.
Utbyggingszone	Områder preget av relativt tett bebyggelse og anlegg for fritidsboliger og reiseliv, men sonen skal også ha tydelige grønne strukturer.

6.2 Hovedtrekk i arealbruk

Samlet areal innenfor ytre plangrense er 9.607 km². Av dette er ca. 45% allerede vernede områder. Vernereglene gjelder foran regional plans retningslinjer.

Avgrensningen av de ulike sonene framgår av plankartet. Noen grenser er justert i rulleringen, men hovedtrekkene er videreført.

Omtalen nedenfor fokuserer på endringer fra 2011-planen.

6.2.1 Nasjonalt villreinområde

Nasjonalt villreinområde videreføres i det alt vesentlige slik det ble fastsatt i 2011. Området omfatter det meste av snaufjellsarealene og inkluderer nasjonalparken og andre verneområder. Samlet sett utgjør nasjonalt villreinområde 87% av arealene innenfor planområdet og skal sikre villreinen tilstrekkelige arealer. Retningslinjene gir villrein og naturmiljø prioritet.

Villreinen ferdes naturlig også utenfor nasjonalt villreinområde, men det er i denne sonen de største villreinhensynene blir tatt. Planen markerer viktige trekk-korridorer for utveksling mot Setesdalsheiene, mot Nordfjella og mot Blefjell.

Nye fritidsbygg og nye veier er ikke tillatt. Eksisterende veier, med nærmere definerte unntak (§2.4), skal ikke åpnes for trafikk før 1. juni.

Endringer i arealsonen

Sonen ble i 2011 fastsatt på bakgrunn av Norsk Villreinsenters kartlegging (2009) av villreinens leveområde som ble vurdert opp mot andre samfunnsinteressene.

Som ledd i rulleringen ble Villreinsenteret i 2018 oppfordret til å undersøke om villreinens arealbruk etter 2009 er vesentlig endret. Dette for å kunne vurdere om Nasjonalt villreinområde burde utvides. Undersøkelsen som bygde på siste års GPS-data, viste at villreinen i noen grad bruker arealer utenfor både Nasjonalt villreinområde og det tidligere (i 2009) definerte leveområdet. Dette skjer særlig i Tinn og Vinje.

Med bakgrunn i villreinsenterets registreringer og drøftinger i Tinn og Vinje kommuner anbefales Nasjonalt villreinområde noe **utvidet** noe følgende steder:

- Tinn kommune
  - Hjerdalen
  - Napalibekken-Midtlitjønn
  - Haddelitjønn-Grønli
  - Nysetdalen
- Vinje kommune
  - Haugedokki – Vådalen
  - Bitdalsdammen – Mogan
  - Skindalen vestre og austre

Følgende steder foreslås Nasjonalt villreinområde noe **innskrenket**:

- en korrigerende av tidligere unøyaktig grense ved Dagali skisenter i Hol kommune
- ved Heng i Ullensvang herad er et område omdefinert fra Nasjonalt villreinområde til Fjell og annen utmark.
- Hele Valldalen under 900 moh er omdefinert fra Nasjonalt villreinområde til Stølsdal for å muliggjøre en forsiktig utvikling.
- Deler av Nasjonalt villreinområde er, som oppfølging av vedtak i Kommunal og moderniseringsdepartementet 08.04.2019, omdefinert til Fjell og annen utmark med

mulighet for utvikling av alpine aktiviteter. Arealet er avgrenset med skravur på plankartet.

Endringer i retningslinjene

Avtale mellom Miljødirektoratet og Statens Vegvesen regulerer vinterdrift av Rv7. Tidligere innebar avtalen at veien skulle stenges når det var villrein på trekk nær veien. Denne er nå midlertidig endret slik at veien ikke skal stenges pga. villrein. Dette skyldes at trekk mot Nordfjella er uønsket pga. skrantesjuka.

Nasjonalt villreinområde er av stor betydning for friluftsliv. Reviderte retningslinjer setter større fokus på at differensiert bruk gjennom året. Omlegging av stier og løyper og begrensninger i ferdsel, kan blir viktige grep for i nødvendig grad å ivareta villreinen. Planens retningslinjer og handlingsprogram fremhever derfor behovet for felles sti- og løypeplan, kommunale sti- og løypeplaner og videre arbeid med fokusområder.

Rammene for dokumenterbar utmarksnæring videreføres, men er supplert med en påpeking av muligheten for å søke dispensasjon.

Reviderte retningslinjer setter større fokus på hensynet til villrein i forvaltning av vassdrag og energiproduksjon.

Tre spørsmål ble lagt fram med alternative løsninger i høringen. Etter høringen ble følgende konklusjoner trukket:

Veien over Imingfjell (§2.4) skal være vinterstengt fra bom ved Steinset i Tessungdalen til bom ved Sønstevatn, men med mulighet for åpen vei fra Steinset til Småroe i vinterferien og helger mellom vinterferie og påske.

Gjerder i utmark (§2.9) som kan være til hinder for villreinenens ferdsel, tillates ikke.

Turisthytter i nasjonalt villreinområde (§3.1) gis rammer som innebærer at det ikke skal etableres nye overnattingstilbud i Nasjonalt villreinområde, at etablerte turisthytter kan moderniseres og forsiktig utvides, at en i særskilte tilfelle kan vurdere periodevis stenging av hytter og at etablerte turisthytter kan flyttes for å redusere ferdselen i sårbare og viktige villreinområder.

6.2.2. Fjell og annen utmark

Denne sonen utgjør 8,7% av planområdet. Den omfatter fjellområder som tidligere var viktig for Hardangervidda-stammen, men som ikke lenger fungerer som naturlig del av leveområdet. Dagalitangen og Grungedalstangen er eksempler på slike områder. De fleste arealene i denne sonen ligger på østsiden av vidda.

Av hensyn til landskap, dyreliv, andre naturkvaliteter og friluftsliv ønskes disse områdene videreført som relativt uberørte naturområder. Disse arealene er også viktige avlastningsområder for vinterbeitene ved at friluftsliv og skiløyper kan kanaliseres hit.

Retningslinjene har samme rammer for fritidsbebyggelse og utmarksnæringer som nasjonalt villreinområde.

Endringer i arealsonen

Det meste av sonen videreføres som før. I tillegg til de endringer som er omtalt under Nasjonalt villreinområde, er det foretatt følgende endringer:

- et mindre område i Rennedalen og et mindre område ved Nystøl i Hol kommune er omdefinert fra Fjell og annen utmark til Stølsdal

- et mindre område på Vegglifjell er tatt inn i planen som Fjell og annen utmark for å få med hele villreinkorridoren mot Blefjell. Dette innebærer en liten utvidelse av planområdet.
- et mindre område i Luredalen i Tinn er, som tilpasning til vedtatt kommuneplan, tatt ut av Fjell og annen utmark og overført til Utbyggingssone.
- området Skare til Reinsnos er omdefinert fra Fjell og annen utmark til Fjell- og fjordbygd
- områdene Hildalsdalen, Løyningsdalen og Austdalen i Odda kommune er omdefinert fra Fjell og annen utmark til Stølsdal.
- sonegrensene er endret i Sysendalen som oppfølging av vedtak i Kommunal og moderniseringsdepartementet 08.04.2019. Dette innebærer dels reduksjon til fordel for Utbyggingssonen og dels utvidelse på bekostning av Nasjonalt villreinområde. Arealer for alpine aktiviteter er avgrenset med skravur på plankartet.

6.2.3 Stølsdaler

Flere dalfører rundt Hardangervidda er preget av støler og gammelt kulturlandskap og har lite eller ingen fritidsbebyggelse. For områder (1% av planområdet) som er definert inn i denne sonen er intensjonen å opprettholde dette tradisjonelle landskapspreget samtidig som det gis mulighet for en forsiktig utvikling.

I tillegg til de rammene som er gitt for Fjell og annen utmark, åpner retningslinjene for en forsiktig og stedstilpasset bebyggelse. Dette kan være næringsvirksomhet eller fritidsbebyggelse.

Eksempler på områder som videreføres fra 2011-planen er Breisetdalen og Sandsetdalen i Tinn, Jørndalen og Tøddøldalen i Uvdal, Seterdalen i Hol og Hjølmose/Berastøldalen i Eidfjord.

Endringer i arealsonen

I rulleringen er Valldalen opp til 900 moh, samt deler av Hildalsdalen, Løyningsdalen og Austdalen i Odda kommune omdefinert til Stølsdal.

6.2.4 Fjell- og fjordbygder

Denne sonen omfatter fjell- og fjordbygder med eksisterende spredt fast bosetting. Innenfor planområdet utgjør bygder langs Totak, Grungevatn og Møsvatn i Vinje kommune, Osa i Ulvik og Reinsnos og Valldalen sør for demningen i Odda kommune denne sonen. Samlet utgjør denne sonen 1,3% av planområdet.

Det er ønskelig å styrke disse bygdene med ny bosetting. Næringsutvikling knyttet til tilleggsnæringer som turisme og miljøbasert næring vil øke næringsgrunnet og styrke grunnlaget for den faste bosettingen i disse områdene.

Retningslinjene legger opp til at kommunene gjennom sin kommuneplanlegging selv skal avklare omfang av næring, bosetting og fritidsbygg i denne sonen.

Endringer i arealsonen

De eneste utvidelser av denne sonen er Fjell- og fjordbygdsonen ved Reinsnos i Odda som utvides og område ved Holvik i Vinje kommune som omdefineres fra Stølsdal.

6.2.5 Utbyggingssone

Denne sonen er ny ved at tidligere sone for reiseliv og tidligere sone for fritidsbebyggelse er slått sammen. Arealene utgjør 1,8% av planområdet.

Sonen er en flerfunksjonell sone som er dominert av fritidsbebyggelse og reiselivsbedrifter, men alpinanlegg og mindre serviceanlegg hører også naturlig inn i denne sonen. I enkelte kommuner er

det også noe fast bosetting i sonen. Fritidsbebyggelsen er dels svært tett, og dels mer forsiktig og spredt. Gjennomgående grønne strukturer mellom bebygde områder er en viktig del av sonen.

Områdene er vedtatt disponert til dette formålet i gjeldende kommunale planer (kommuneplaner og reguleringsplaner) eller avklart for videre utvikling innenfor dette formålet gjennom denne planprosessen.

De største reiselivsdestinasjonene i planområdet ligger ved Skinnarbu, Vierli, Rauland, Vågslid, Sysendalen, Dagali og Uvdal. Andre reiselivsdestinasjoner som Vegglijfjell, Røldal og Geilo ligger rett utenfor planområdet, men kanaliserer trafikk inn i det.

2011-planen åpnet for utvidelse av reiselivssonen i Sysendalens nordside slik at alpinanlegg kan utvides opp til Grythorga. Dette videreføres. Planen endres dessuten på Sysendalens sørside ved at utbyggingssonen utvides (jf. avgjørelse i Kommunale- og moderniseringsdepartementet).

Arealene i utviklingssonen utløser mye ferdsel som kan belaste viktige villreinområder hvis trafikken ikke kanaliseres på en god måte. Forutsatt at bindende sti- og løypeplaner kanaliserer ferdsel fra disse områdene utenom viktige villreinområder, åpner planen for at disse områdene kan videreutvikles.

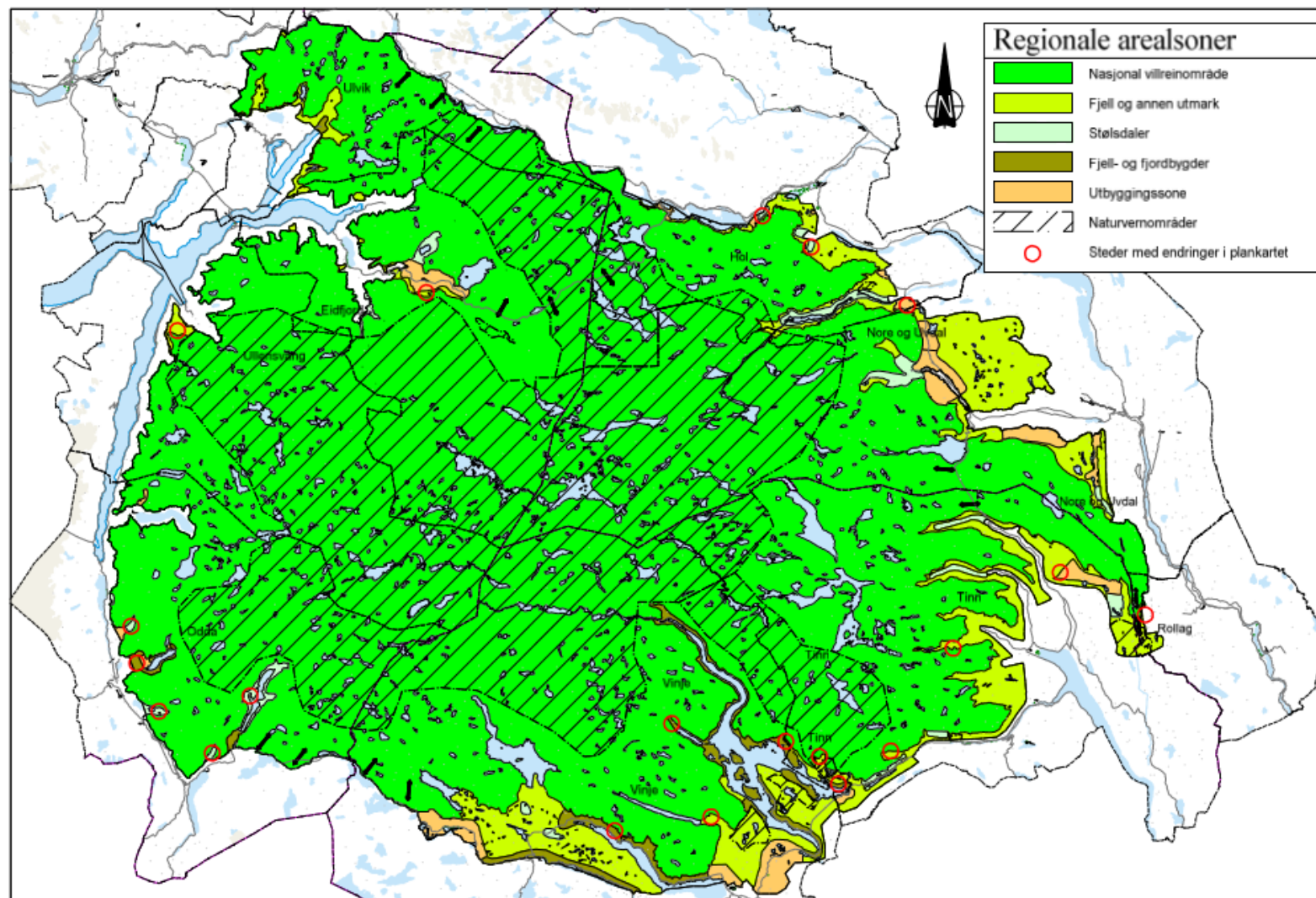
Foto: Tuva Grimsgaard

6.2.5 Oppsummert

Kartet nedenfor markerer steder med endringer i arealsonene i forhold til 2011-planen. Enkelte endringer er relativt store, andre er svært små.

I tillegg til dette er det foretatt noen mindre justeringer av grensene i Sysendalen i Eidfjord og ved Seljestad i Odda som tilpasning til vedtatt arealplaner.

Figur 6. Forenklet plankart. Røde ringer markerer steder med endringer i arealsonen i forhold til 2011-planen.

6.3. Retningslinjer for Regional plan for Hardangervidda 2019 – 2035

§ 1 Generelt

§1.1. Formål med planen

Hovedformålet med Regional plan for Hardangervidda er å komme fram til en langsiktig og helhetlig strategi for bruk av arealer som er viktige leveområder for villreinen eller påvirker villreinens leveområder.

Særlig sentralt vil det være

- å sikre villreinen tilstrekkelige leve områder og langsiktig gode livsvilkår
- å sikre lokalsamfunnene rundt Hardangervidda gode muligheter for nærings- og bygdeutvikling
- å legge til rette for friluftsliv og naturbasert næringsliv.

§1.2 Arealsoner

Planområdet er på plankartet delt inn i følgende arealsoner:

- Nasjonalt villreinområde
- Fjell og annen utmark
- Stølsdaler
- Fjell- og fjordbygder
- Utbyggingssone

Plankartet viser dessuten:

- Områder vernet etter naturvernloven/naturmangfoldloven
- Viktige villreintrekk

§1.3 Virkning av planen

Det regionale plankartet og retningslinjene er retningsgivende. Planen skal legges til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i området.

Tidligere godkjente og gjeldende reguleringsplaner gjelder fortsatt. Vedtatte kommune(del)planer gjelder inntil neste kommuneplanrevisjon.

Nasjonalparken og andre vernede områder har egne forskrifter og bestemmelser i henhold til naturmangfoldloven som gjelder foran den regionale planen.

Eventuelle tiltak av nasjonal interesse som er i strid med regional plan, men nødvendig pga. akutte situasjoner (som forekomst av CWD), kan gjennomføres uten nærmere planavklaring.

Rettslig bindende arealbruk blir fastlagt i kommunal arealplanlegging etter plan- og bygningsloven.

Alle aktører med aktiviteter og virksomhet på Hardangervidda forventes å forholde seg til regional plan.

§1.4 Videre planlegging og saksbehandling

Den regionale planen er en overordnet og grovmasket plan, som ikke fanger opp alle lokale forhold. Arealsonene er i stor grad flerfunksjonelle soner tilpasset regionalt plannivå. Det vil derfor være nødvendig å tilpasse plangrensene, bestemmelser, retningslinjer og arealkategorier i henhold til "Nasjonal produktspesifikasjon for arealplan og digitalt planregister" ved utarbeiding av kommunale planer.

Regional plan skal legges til grunn ved rullering av kommuneplanene. Den regionale planens grenser skal implementeres med lokalt skjønn som ivaretar planens intensjoner. Implementering kan medføre forsiktede innskrenkninger og utvidelser av sonene dersom konsekvensvurdering og vurdering etter naturmangfoldloven §§8-12 tilsier at villrein og annet naturmangfold ikke blir nevneverdig berørt.

Føringene i Regional plan for Hardangervidda skal vektlegges i vurdering av dispensasjonssøknader etter plan- og bygningsloven og andre relevante lover.

Villreinnemnda skal høres ved behandling av arealplaner, sti- og løypeplaner, dispensasjonssaker, vassdragskonsesjoner, vindkraftanlegg, linjeføring og andre tiltak som kan få betydning for villreinenes livsvilkår. I slike saker skal det foreligge en nærmere redegjørelse av virkningene for villreinen, jfr. naturmangfoldloven §§8-12.

All videre planlegging i området skal skje med gode kommunikasjonsrutiner og samråd mellom alle brukerinteresser.

§2. Felles retningslinjer for planområdet

§2.1 Generelt

§2 gir rammer for videre planlegging og virksomhet i planområdet. Det er særlig fokus på

- Utmarksnæringer, jf. 2.3
- Veier, jf. 2.4
- Ferdsel, jf. 2.5

Dessuten utdypes følgende øvrige hensyn

- byggeskikk og estetikk, jf. 2.2
- vassdrag og energi, jf. 2.6
- naturmangfold, jf. 2.7
- kulturminner, jf. 2.8
- gjerder, jf. 2.9

Forholdet til villrein er i hovedtrekk avklart i den regionale planprosessen. Interessekonflikter i forhold til landbruk, naturvern, kulturminnevern, naturmangfold, friluftsliv og landskap avklares ved bruk av plan- og bygningsloven og andre relevante lover.

§2.2 Byggeskikk og estetikk

Følgende prinsipper skal vektlegges i all utbygging:

- god landskaps- og terrengtilpassing
- tetthet, form, størrelser og byggehøyder harmonisert med stedets tradisjoner og eksisterende bebyggelse i området.

§2.3 Utmarksnæringer

Tradisjonelle landbruksnæringer (som støling, beitebruk, egen jakt og fiske, og foredling av fisk) kan bygge, rehabilitere og videreutvikle nødvendige driftshusvære og støler for å utnytte utmarksressursene på eiendommen uten annen planavklaring enn LNF-formålet med tilhørende bestemmelser i kommuneplanen, jf. pbl §11-7, 5a og pbl 11-11 nr. 1 og 2.

Andre utmarksnæringer (som f.eks. opplevelsesnæringer og utleie av jakt- og fiskerettigheter) avklarer utbyggingsspørsmål på en av følgende måter:

- planavklaring gjennom kommuneplanen som kan avgrense aktuelle LNF-arealer med spredt næringsbebyggelse, jf. pbl §11-7, 5b og pbl 11-11 nr.2.

- planavklaring gjennom reguleringsplan (pbl §12)
- dispensasjoner (etter pbl §19-2), jf. planveilederen «Garden som ressurs»

I plan- og byggesaksbehandlingen kan det ikke settes vilkår med restriksjoner for bruk av bygg i deler av året.

Lokalisering av bygg for andre utmarksnæringer må avklares gjennom lokale planprosesser.

Ved lokalisering i det nasjonale villreinområdet skal villreinens behov tillegges stor vekt, jf. §2.7.

Bygningene kan ikke skilles fra hovedbruket, jfr. plan- og bygningsloven og jordloven.

Alle byggetiltak forutsettes å skje som del av dokumenterbar utmarksnæring.

§2.4 Veier – bygging og drift

Bygging

Nye veier og opprustning av eksisterende veier, som øker mulighetene for bilkjøring og ferdsel i nasjonalt villreinområde, tillates ikke. Eventuelle unntak fra hovedregel skal bygge på en konsekvensutredning av hensyn til villrein og annet naturmangfold og det skal utarbeides en reguleringsplan for vei-prosjektet der rammer for bruk og avbøtende tiltak fastsettes.

Opprusting av eksisterende veier og sleper i nasjonalt villreinområde skal bare skje dersom målet er å hindre unødig terrengslitasje. Vedlikehold og reparasjon av skader kan gjennomføres med formål å forbedre vei/slepe til tidligere standard.

Vinteråpne og vinterstengte veier

Eksisterende veier som er anlagt innenfor nasjonalt villreinområde skal ikke åpnes for trafikk før 1. juni. Følgende veier er unntatt fra dette og er helt eller delvis vinteråpne:

- E134 (Haukelifjell)
- Rv 7 (Haugastøl-Sysendalen)
- Fv 755/Fv 124 (Imingfjell)

E134 (Haukelivegen):

Vinteråpen vei uten begrensinger av hensyn til villrein.

Arbeidet med planlegging og utbygging av tunneler for å bedre framkommelighet for trafikanter og å styrke villreinens frie trekkveier mellom Hardangervidda og Setesdalsheiene bør styrkes.

Rv 7 (Haugastøl-Sysendalen):

Vinteråpen vei som etter avtale mellom Miljødirektoratet og Statens Vegvesen på kort varsel kan stenges pga. villrein. Avtalen regulerer de til enhver tid gjeldende prinsipper for stenging og åpning av veien.

Arbeidet med planlegging og bygging av miljøtunneler og høyfjellsprofiler på strategiske steder på traséen skal videreføres.

Fv755/Fv 124 (fra bom ved Steinset i Tessungdalen til bom ved Sønstevatn i Uvdal):

Vinterstengt i perioden 30. november til 1. april eller til påske når denne faller i mars.

På strekningen Steinset - Småroe Fjellstove tillates åpen vei i uke 8 og 9. Fra uke 9 til påske tillates åpen vei kun i helgene, fredag ettermiddag til søndag kveld.

Dersom det er villreinflokker på Lufsjåtangen eller flokker like vest for veien, kan veien stenges og/eller åpning kan utsettes.

Fylkeskommunene som veieiere fatter beslutninger om å stenge eller utsette veiåpning etter faglig anbefaling fra Fylkesmannen.

Følgende veier utenfor nasjonalt villreinområde (delvis også innenfor nasjonalt villreinområde) skal være stengt for allmenn ferdsel fram til 1. juni dersom ikke annet er presisert:

- Kråmvikvegen i Vinje kommune
- Songavegen i Vinje kommune
- Bordalsvegen i Vinje kommune
- Valldalsvegen i Odda kommune
- Bruseterveien i Nore og Uvdal – følger samme regler som Imingfjellveien (Fv755/Fv 124)
- Kalhovdveien fra veikryss mot Øvset i Tinn
- Hjordalsveien i Tinn

Annet

- Veg fra Ystanes ved Kinsarvik til Heng i Ullensvang herad tillates utbedret
- Ny veg- og skitunnel mellom Rollag og Tinn kommuner ved Killingskaret kan etableres, bl.a. for å gi sikker vintervei mellom Tinn og Numedal

§2.5 Ferdsel

Med ferdsel menes allmenn ferdsel etter friluftsløven, motorisert ferdsel i utmark etter lov om motorferdsel og Forsvarets ferdsel. God styring av ferdsel er et viktig virkemiddel for å ivareta villreinens behov.

§2.5.1. Friluftsliv

Almen ferdsel i utmark reguleres hovedsakelig gjennom friluftsløven.

For stor ferdsel kan ha negativ virkning i form av terrengslitasje og forstyrrelser for villrein og annet naturmangfold. Ferdselsstyring er et viktig virkemiddel for å redusere negative effekter. Merking og tilrettelegging av stier og skiløyper utenfor sårbare områder, samt løpende informasjon og dialog om viktige hensyn, er viktige bidrag.

Ferdsel innenfor planområdet skal styres gjennom følgende føringer:

Felles sti- og løypeplan for nasjonalt villreinområde

Det skal utarbeides en felles sti- og løypeplan for nasjonalt villreinområde og naturlig tilgrensende områder, som utgangspunkt for kommunenes sti- og løypeplaner. Denne planen bør også vurdere hvor aktiviteter som kiting, hundekjøring, sykling og lignende kan foregå.

Etablering av nye sti- og løypetraseer i nasjonalt villreinområde bør unngås, og skal eventuelt bare skje gjennom omlegging av gamle traseer for å ivareta naturverdiene for villrein og annet naturmangfold. Eventuelle nye traseer skal lokaliseres med hensyn til villreinens funksjonsområder og øvrige sårbare arter. Eventuell omlegging, nedlegging og nyetablering av stier og løyper skal avklares i sti- og løypeplan.

Arbeidet må koordineres med besøksstrategien for verneområdene.

Kommunale sti- og løypeplaner

Kommunene skal utarbeide sti- og løypeplaner innenfor planområdet. Rutiner for drift av stier og løyper med fokus på å ivareta villrein og andre naturverdier skal fastsettes der. Eventuell omlegging, nedlegging og nyetablering av stier og løyper skal avklares i sti- og løypeplan.

Kommunene bør sette vilkår for stikking og oppkjøring av vinterløyper gjennom bestemmelser om motorisert ferdsel i utmark.

All tilrettelegging for friluftsliv i fjellet, som merking, skilting, og stikking av stier og skiløyper og bygging av bruer og klopper, skal være i tråd med Miljødirektoratets håndbok "Naturvennlig

tilrettelegging for friluftsliv” (DN 1993, revideres 2019) og ”Merkehåndboka” (DNT m.fl. revideres 2019).

Etablerte stier, sleper og løyper (merket og driftet av kommuner, DNT eller andre) som er i konflikt med villrein og annet naturmangfold, skal vurderes lagt om til mindre konfliktfylte traseer. De berørte stiene og slepenes historiske bruk og tilliggende kulturminneverdier skal vurderes i prosessen. Berørt kommune og fylkeskommune tar initiativ til prosesser med berørte parter for å finne gode løsninger.

Andre aktiviteter

Kiting, hundekjøring, sykling og andre ”nyere” ferdseformer i fjellet kan utøves i områder der aktiviteten ikke medfører konflikt med villrein og annet naturmangfold.

Organiserte sommer- og vinterarrangementer skal kanaliseres til områder uten konflikt med villrein.

Begrensninger i ferdsel

Kommunene kan innføre ferdselsbegrensninger i avgrensede områder og perioder når det er særlig gode grunner for dette (jf. plan- og bygningsloven §§11-8 og 11-11 nr.6 og friluftslovens §15). Staten kan regulere ferdsel etter naturmangfoldlovens §§ 22 (ferdselsregulering i utmark) og 38 (biotopvern). Eventuell bruk av disse hjemlene krever grundige og helhetlige vurderinger og avveining av negative effekter og alternative løsninger i brede prosesser med berørte parter.

Behovet for slike tiltak knyttet ulike ferdselsformer skal vurderes nærmere i videre oppfølging av fokusområder (jf. §3.1) og i arbeid med felles sti- og løypeplan (jf §3.1 og handlingsprogrammet).

Varslingsrutiner

- Kommunene skal utarbeide varslingsrutiner for opphør av løypekjøring og stikking av løyper når det er villrein i området.
- Arrangementsansvarlige plikter å henvende seg til kommunene for å innhente kunnskap om deres arrangement er i konflikt med villreinen.
- Arrangement og/eller andre organiserte aktiviteter (f.eks. øvelser i regi frivillige organisasjoner) i mulig konflikt med villrein skal avklares med de berørte kommunene og Villreinnemnda for Hardangerviddaområdet.

§2.5.2 Motorisert ferdsel i utmark

Etter gjeldende lovverk skal motorisert ferdsel i utmark begrenses til nyttekjøring og foregå aktsomt og hensynsfullt for å unngå skade og ulempe for naturmiljø og mennesker.

Kommunene bør gi bestemmelser, eventuelt lokal forskrift, om motorisert ferdsel for stikking og oppkjøring av vinterløyper jf. nasjonal forskrift om motorisert ferdsel i utmark §3. Dette bør samordnes med kommuneplanens arealdel og kommunenes sti- og løypeplaner.

For å redusere de negative effektene av motorisert ferdsel i utmark skal kommunene

- Vurdere når og hvor de gir tillatelser i forhold til villreinens arealbruk, annet sårbart naturmangfold og friluftsliv.
- Gi føringer som sikrer at øvelser og annen motorisert aktivitet så langt mulig legges utenfor nasjonalt villreinområde og til tider med minst mulig konflikt. Informasjon om villreinens arealbruk på aktuelt tidspunkt skal innhentes.
- Landing med luftfartøy skal begrenses til nyttetransport og antall landingsplasser begrenses. Lokalisering skal vurderes ut fra hensyn til villrein, andre naturverdier og friluftsliv.

§2.5.3 Forsvarets ferdsel

Forsvaret har etter lov om motorferdsel i utmark tillatelse til ferdsl i utmarka knyttet til øvelser, forflytninger og transport. Forsvaret skal etter samme lovs §8 vise aktsomhet og unngå skader og ulempe for naturmiljø og mennesker.

Det skal ikke gjennomføres militær øvingsaktivitet som er i konflikt med villreinens bruk av leveområdene. Spesielt gjelder dette i perioder vinterstid for å unngå forstyrning av trekk og beiting, og i kalvingstiden.

Forsvaret skal avklare øvelser innenfor det nasjonale villreinområdet med de berørte kommunene, Statens naturoppsyn og Villreinnemnda for Hardangerviddområdet.

§2.6 Vassdragsforvaltning og energiproduksjon

Vassdragsforvaltning

Forvaltning av varig verna vassdrag skal koordineres med den øvrige forvaltningen av arealer i området. Planer for differensiert forvaltning av disse områdene bør søkes integrert i øvrige verne- og planbestemmelser og bør inngå som en del av kommuneplanenes bestemmelser. Kommunene bør gjennom kommuneplanleggingen også sikre verneverdier knyttet til øvrige vassdrag og ta opp behov for estetisk og landskapsmessig forbedring av utbygde vassdrag.

Det skal tas hensyn til villrein i alle vilkårsrevisjoner som berører nasjonalt villreinområde.

Energiproduksjon

I regulerte vassdrag skal regulanter og kommuner i fellesskap søke å restaurere landskapskader og så langt mulig reetablere trekkveger for villrein.

Ny kraftutbygging, utvidelse av eksisterende kraftanlegg, nye kraftlinjer, andre større energianlegg og vindkraftanlegg for mer enn egen bruk skal ikke skje i nasjonale villreinområder. Eventuelle unntak forutsetter at det ikke gir negative konsekvenser for villrein og andre naturverdier, og en samlet positiv miljøgevinst knyttet til villrein, landskap og andre miljø- og verneinteresser.

Konsekvenser for villrein i hele villreinområdet skal utredes i henhold til nyeste kunnskap både ved eventuelle nye tiltak og ved vilkårsrevisjoner. Vilårsrevisjoner må sees i sammenheng med hele villreinområdet og tilgrensende villreinområder.

§2.7. Naturmangfold

I all videre planlegging skal naturmangfold, i henhold til de rammer naturmangfoldloven §§ 8-12 setter, ivaretas.

Som ledd i dette skal følgende hensyn ivaretas:

- biologisk mangfold og landskapets sårbarhet ved å ikke tillate ny fritidsbebyggelse og andre større inngrep over tregrensa eller i det høyestliggende skogbeltet
- våtmarksområder med spesiell vekt på intakte myrområder slik at inngrep i disse områdene unngås
- prioriterte arter, truede eller nær truede arter og utvalgte naturtyper, jf. Norsk rødliste for arter og Norsk rødliste for naturtyper
- inngrepsfrie naturområder og 100 metersonen langs vann og vassdrag skal sikres mot ytterligere nedbygging
- store nok og gjennomgående grønne strukturer innenfor utbyggingssoner av hensyn til landskap, friluftsliv og vilt.

For planer og tiltak som kan påvirke villreinens leveområder, skal virkningene for villrein utredes særskilt.

§2.8. Kulturminner

Kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskaps av lokal, regional og nasjonal verdi skal ivaretas gjennom kommunenes plan- og byggesaksbehandling.

Nye utbyggingstiltak skal ta hensyn til, og tilpasses, fredede og verneverdige kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap.

Dersom verneverdige kulturminner går tapt som følge av nye inngrep, bør kulturminnene dokumenteres.

§2.9. Gjerder i utmark

Gjerder i utmark som kan være til hinder for villreinens ferdsel, tillates ikke.

§2.10 Villreinhensyn

Tiltak som kan gi økt ferdsel i sårbare villreinområder, kan avslås.

§3 Særskilte retningslinjer for ulike arealsoner.

§3 supplerer de felles retningslinjene (§§1 og 2) med særskilte retningslinjer for hver sone.

§3.1 Nasjonalt villreinområde

Viktige leveområder for villrein der annen aktivitet tilpasses villreinens behov.

Turisthytter

- Det skal ikke etableres nye turisthytter eller andre nye overnattingstilbud i Nasjonalt villreinområde.
- Etablerte turisthytter kan moderniseres og forsiktig utvides når dette er nødvendig for videre drift. Nærmere rammer for dette må avklares i kommunenes videre planlegging.
- Av hensyn til villrein kan en i særskilte tilfelle, i dialog med eier, vurdere periodevis stenging av hytter som inngår i tur- og løypenettet.
- Etablerte turisthytter kan flyttes for å redusere ferdselen i sårbare og viktige villreinområder.

Fritidsbygg: Det tillates ikke nye fritidsbygg. Det kan gis tillatelse til ombygg og mindre tilbygg på eksisterende bygg, samt rivning av gamle for oppføring av nye med omlag samme størrelse. Rammene fastsettes endelig i kommunale planer.

Ferdsel: Se §2.5.1

Fokusområder som skal følges særlig nøye opp i tiden framover, vil bli definert i eget handlingsplanprosjekt.

§3.2 Fjell og annen utmark

Fritidsbygg: Det tillates ikke nye fritidsbygg. Det kan gis tillatelse til ombygg og mindre tilbygg på eksisterende bygg, samt rivning av gamle for oppføring av nye med omlag samme størrelse. Rammene fastsettes endelig i kommunale planer.

Stier og løyper: For å avlaste nasjonalt villreinområde har tilrettelegging for stier, løyper og andre friluftaktiviteter høy prioritet i denne sonen.

Alpin infrastruktur: Det kan etableres alpin infrastruktur i nærmere avgrenset område innenfor Fjell og annen utmark i Sysendalen. Alpinanlegget skal ikke ha drift i perioden 1. mai-15.juni.

- Miljøkrav er nødvendig for å redusere de negative virkningene av utbyggingen.
- Det må utredes tiltak for å unngå forstyrning av villreinen og regulere ferdsel i nasjonalt villreinområde.
- Tiltaket må bygge på oppdatert kunnskapsgrunnlag.

§3.3 Stølsdaler

Fritidsbygg: Kommunene kan i videre kommuneplanlegging åpne for begrenset fritidsbebyggelse, spredt eller i små byggeområder, fortrinnsvis i tilknytning til eller som fortetting av eksisterende bebyggelse. Dette skal skje innenfor følgende rammer:

- Ny bebyggelse skal legges utenfor stølsvoller.
- Lokalisering og antall skal fastsettes i kommuneplanene, og gis rammer slik at landskapsbildet opprettholdes og villrein hensyn ivaretas.

Særskilt om stølsbygg i Eidfjord: Realisering av nærmere definerte stølsretter skal skje i medhold av godkjent kommuneplan. Byggene skal kunne nyttes til både nærings- og fritidsformål. Kulturminner og kulturlandskap i området forutsettes ivaretatt. Byggene skal ikke deles fra hovedbruket.

Byggeskikk og estetikk: Byggeskikk og stedstilpasning er særlig viktig i stølsdaler. Se §2.2

Stier og løyper: For å avlaste nasjonalt villreinområde, har tilrettelegging av stier, løyper og andre friluftaktiviteter høy prioritet i denne sonen.

§3.4 Fjell og fjordbygder

Fast bosetting og andre næringsbygg: Rammer for omfang og utbredelse avklares i kommuneplan.

Fritidsbygg: Kommunene kan i videre kommuneplanlegging åpne for begrenset fritidsbebyggelse, spredt eller i små byggeområder, fortrinnsvis i tilknytning til eller som fortetting av eksisterende bebyggelse. Lokalisering og antall skal fastsettes i kommuneplanene, og gis rammer slik at landskapsbildet opprettholdes og villrein hensyn ivaretas.

Veier og ferdsel: Rammer for dette skal fastsettes i videre kommunal planlegging.

Stier og løyper: For å avlaste nasjonalt villreinområde har tilrettelegging for stier, løyper og andre friluftaktiviteter høy prioritet i denne sonen.

§3.5 Utbyggingssone

Områdene kan videre utvikles, bebygges og fortettes med fritidsbygg og reiselivsbygg i henhold til vedtatte kommuneplaner og reguleringsplaner. Noe fast bosetting inngår også i denne sonen. Ved revidering av kommuneplaner og reguleringsplaner i denne sonen forutsettes det at arealer innenfor villreins leveområder (jf. NVS rapport 7, 2010) opprettholdes som grønn struktur.

Ved videre planlegging i slike områder skal kommunene følge opp de felles retningslinjene i §2. Fortetting og videre utvikling i etablerte områder bør prioriteres før det åpnes for utbygging i nye områder.

Store og gjennomgående grøntstrukturer skal prioriteres innenfor utbyggingssonen.

Utvikling av reiselivsbygg skal skje på allerede etablerte destinasjoner.

Omfang, lokalisering og andre viktige planavklaringer må skje i kommunes videre planlegging (kommuneplan, områdeplaner og/eller reguleringsplaner). Det skal ikke etableres ny bebyggelse beregnet på overnatting over tregrensa eller i det høyestliggende skogbeltet. Nødvendige installasjoner for alpinanlegg kan etableres innenfor sonen over tregrensen.

Forpliktende kommunal sti- og løypeplan som kanaliserer økt ferdsel utenfor viktige villreinområder, skal foreligge før nye utbyggingssoner innenfor planområdet blir realisert, jf. §2.5.1. Det forutsettes at kommunene gjennomfører dette prinsippet ved hjelp av rekkefølgekrav ved rullering av kommuneplanene.

§4. Særlige hensyn

§4.1 Naturvern

Områder vernet etter naturvernloven/naturmangfoldloven er på plankartet vist med egen skravur. Vernebestemmelsene og forvaltningsplanene styrer arealbruken.

§4.2 Villreintrekk

Ved planlegging og tilrettelegging av fysiske tiltak skal det tas særlige hensyn til villreinens trekkveier. Nærmere avgrensning av trekkområdene framgår av Miljødirektoratets kartbase.

7. Handlingsprogram

7.1 Handlingsprogram vedtatt 2013

Handlingsprogram 2013-2016 ble utarbeidet som en konkretisering av handlingsdelen i 2011-planens kap. 9.

Tabellen nedenfor lister handlingsprogrammets prosjekter og status høsten 2018:

Prosjekt	Status	Utfyllende merknader
1. Hardangerviddarådet	Hardangerviddarådet ble etablert i 2013 og har siden hatt årlige møter.	Fungerer nå som styringsgruppe for rullering av regional plan.
2. Rullere Regional plan for Hardangervidda	Pågår	Oppstart 2017 med mål om gjennomføring i 2019.
3. Kommunal planoppfølging	Pågår	Stor variasjon mellom kommunene, jf. kap. 5.1
4. Utmarksnæringer i LNF-områder	Gjennomført med Østlandsforskning som konsulent	Se sluttrapport Utmarksnæringer – begrep og bruk av LNF-områder på Hardangervidda (ØF-rapport 04/2015)
5. Villreinens arealbruk	Gjennomført av Norsk institutt for naturforskning (NINA) og villreinsenteret	Se nettside om kartfortellinger: http://villrein.maps.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=0fd34670f09e40b182a33c25d5fcfea6
6. Lufsjåtangen	Dialogseminar gjennomført i regi av NINA, 2017.	Se NINAs sluttrapport, Lufsjåtangen og villrein.
7. Kartlegging av fritidsbruk og opplevelser	Pågår. Gjennomføres som et omfattende samarbeidsprosjekt med NINA som utførende aktør.	Var planlagt som et begrenset prosjekt i egen regi, men ble endret til å inngå i et større samarbeid.
8. Friluftsliv og villrein	Ikke gjennomført	Skal gjennomført i 2019 med analyser basert på kunnskap fra prosjekt 5 og 7 ovenfor.
9. Villrein som reiselivsattraksjon	Forprosjekt gjennomført i regi av Mimir.	Se Mimirs rapport Villrein som reiselivsattraksjon . Ble i 2017 videreført i forprosjektet «Velkommen til villreinfjellet» som del av verdiskapingsprogrammet «Villreinfjellet som verdiskaper».
10. Miljøsertifisering av reiselivet	Ikke fulgt opp av regional plan.	Skjer i noen grad i regi av bedrifter, kommuner og fylkeskommuner.

Siden første handlingsprogram ble vedtatt i 2013, har rulleringen av dette hele tiden handlet om å følge opp første generasjon handlingsprogram. Som oversikten over viser, er noe pågående prosesser (som implementering i kommunale planer), mye er gjennomført, ett prosjekt pågår fortsatt og ett er i startfasen.

7.2 Handlingsprogram 2019-2022

Samtidig som den regionale planen rulleres, bør også handlingsprogrammet fornyes. Dette er viktig for å oppfylle planens ambisjoner.

Handlingsprogrammet legges opp til en fireårig periode. Behovet for rullering skal vurderes årlig (jf pbl §8.1). Hardangerviddarådet har ansvar for dette.

Handlingsprogrammet er overbyggende og inkluderer derfor tiltak også utenfor Hardangerviddarådets og fylkeskommunenes ansvarsområder. En viktig side av dette er å samordne beslektede prosjekter og pågående prosesser for gjensidig forsterking. Norsk villreinsenter har en sentral rolle i mange av prosjektene.

Nedenfor omtales tiltak og prosjekter i nytt handlingsprogram kort. En del av de er en videreføring av pågående prosesser. Prosjekt 4 **Villrein og ferdtsel**, prosjekt 6 **Fokusområder** og prosjekt 7 **Felles sti- og løypeplan** vil være særlig viktige for videre oppfølging av planens intensjoner.

De fleste tiltakene må utdypes og avklares mer før iverksetting, likedan må ansvar og finansiering drøftes nærmere. Ingen prosjekter kan startes opp uten finansiering på plass.

7.2.1. Hardangerviddarådet

Videreføre etablert ordning med et årlig møte i Hardangerviddarådet. Organiseres som før med en sentral politiker fra hver Hardangerviddakommune, to sentrale fylkespolitikere fra hvert fylke, en fra hver fylkesmann og leder av villreinnemnda.

Oppgaver:

- Årlig gjennomgang og oppdatering av handlingsprogrammet
- Følge opp prosjekter i handlingsprogrammet og påse samspill og samordning mellom disse
- Være arena for dialog om ulike aktuelle pågående prosesser
- følge opp kvalitetsnormen for villrein
- Være arena for erfaringsutveksling
- Være arena for felles kunnskapsoppbygging om villrein, CWD, fjellbasert næringsutvikling, utvikling innenfor friluftsliv osv.

Parallelt med dette bør den administrative gruppa videreføres. Den vil være viktig for faglig erfaringsutveksling, implementering av regional plan i kommunene og for oppfølging av handlingsplanens prosjekter.

Tidsramme: Løpende

Ansvar for oppfølging: Fylkeskommunene.

7.2.2. Rullere regional plan

Første generasjon plan ble vedtatt i 2011, mens pågående rullering forventes sluttbehandlet i 2019. Fylkeskommunene må i dialog med Hardangerviddarådet vurdere når det er behov for neste rullering.

Ansvar for oppfølging: Fylkeskommunene

7.2.3. Kommunal planlegging og oppfølging

- Implementere regional plan i kommuneplan (jf. retningslinjenes §1.4)
- Sti- og løypeplaner (jf. retningslinjenes §2.5.1)
- Motorferdsel (jf. retningslinjenes §2.5.2)

Dette innebærer å videreføre nåværende handlingsprogramts pkt. 3, vedtatt 2013.

Tidsramme: Løpende

Ansvar for oppfølging: Kommunene

7.2.4. Ferdelskartlegging

Regional plans opprinnelig planlagte prosjekt, *Kartlegging av fritidsbruk og opplevelser*, ble i 2016 omdefinert til å inngå i en stort felles ferdelskartlegging. Prosjektet gjennomføres av NINA.

Prosjektet er del av GPS-merkeprosjektet på Hardangervidda og Nordfjella. Mange aktører er med og finansierer prosjektet. Regional plan har bidratt med betydelige summer. Hardangerviddarådets aktører bør fortsatt være sentrale medspillere i dette.

En svakhet i pågående prosjekt er at lokale turgåere i begrenset grad fanges opp i undersøkelsen. Det er derfor ønskelig å utvide ferdelskartleggingen med registreringer av kommunenes egne innbyggers bruk av fjellet. Dette er per 2018 ikke påbegynt og må finansieres før oppstart.

Tidsramme: Fullføres i 2019.

Ansvar for oppfølging: Norsk villreinsenter koordinerer, NINA utfører. Tett samarbeid med bl.a. Hardangerviddarådets aktører og villreinutvalget.

7.2.5. Villrein og ferdsel

Dette prosjektet videreføres fra tidligere handlingsprogram (jf. kap. 7.1, prosjekt 8). Det skal baseres på oppdatert kunnskap om villreins arealbruk (jf. kap. 7.1, prosjekt 5) og ny kunnskap om ferdsel (jf. 7.2.4).

Prosjektet gjennomføres ved å utvide NINAs ferdelsprosjekt med analyser basert på ovennevnte kunnskapsprosjekter.

Finansiering: Regional plan har øremerket midler fra tidligere handlingsprogram til et slikt prosjekt. Behov ut over disse rammene forventes dekket av andre aktører.

Tidsramme: Fullføres i 2020

Ansvar for oppfølging: Norsk villreinsenter koordinerer, NINA utfører. Tett samarbeid med bl.a. Hardangerviddarådets aktører og villreinutvalget.

7.2.6. GPS-merkeprosjektet for Hardangervidda og Nordfjella

GPS-merkeprosjektet gjennomfører i tillegg til ferdelskartleggingen følgende delprosjekter

- Overvåking av Rv7
- Kraft og anlegg i Nordfjella
- Fokusområder og regionale planer
- Oppfølging av merka dyr i felt og CWD

Gjennomføring av dette arbeidet skjer under ledelse av NINA og villreinsenteret i samarbeid med Statens vegvesen, NVE, villreinnemnda, villreinutvalget, fylkesmenn, kommuner og fylkeskommuner.

Alle aktører knyttet til Hardangerviddarådet bør følge dette arbeidet tett og påse kobling mellom GPS-prosjektet og oppfølging av regional plan.

Tidsramme: Løpende

Ansvar for oppfølging: Norsk villreinsenter og NINA, i samarbeid med mange berørte aktører.

7.2.7. Fokusområder

Med fokusområde forstås et område som er viktig for både villreinen og andre brukere. Tett oppfølging av slike områder kan være viktig for å løse utfordringene i området.

Villreinsenteret har utarbeidet et faglig notat (NVS notat 6/2018) som viser viktige og ulike typer fokusområder på Hardangervidda. Områdene har ulike type utfordringer og er listet etter dette nedenfor:

Samferdsel:

- Riksveg 7
- Imingfjell-Sønstevatn-Småroi
- Haukelifjell

Friluftslivets ferdsel:

- Tinnhølen
- Trolltunga
- Haukeliseter-Hellevassbu-Litlos
- Stegaros og Graveide (også kraftutbygging)
- Songa

Jaktfredningssoner:

- Eidfjord – Ullensvang
- Ullensvang og Røldal statsallmenning
- Øvre Numedal statsallmenning
- Havfoss

Det er behov for en videre prosess som sikrer medvirkning og forankring hos berørte parter om hvilke områder på Hardangervidda som bør prioriteres høyest. NVS-notatet har trolig pekt ut de viktigste områdene. Men en bred prosess kan også avdekke andre og den kan tydeliggjøre hvilke som er særlig viktige.

Prosjekt bør være i to trinn:

1. Gjennomføre en bred prosess for å avklare endelig hvilke områder som skal prioriteres høyt og hva videre oppfølging bør innebære
2. Følge opp særlig høyt prioriterte fokusområder. Det kan være i form av overvåking eller med konkrete tiltak

Tidsramme:

1. Trinn 1 starter opp i 2019.
2. Trinn 2 er langsiktig.

Finansiering: Avklares før oppstart av trinn 2. Trolig nødvendig med bidrag fra alle berørte parter.

Ansvar for oppfølging: Norsk villreinsenter koordinerer. Tett samarbeid med alle parter med interesser og ansvar i området og aktuelle fagmiljøer.

7.2.8. Felles sti- og løypeplan

Det bør utarbeides en felles og helhetlig sti- og løypeplan for nasjonalt villreinområde og naturlig tilgrensende områder, som utgangspunkt for kommunenes sti- og løypeplaner. Denne planen bør også vurdere hvor mobile aktiviteter som kiting, hundekjøring og lignende kan skje, og ikke bør skje. Spørsmålet om Nordmannslepa som historisk vandrerute bør også avklares i denne prosessen.

Målsettingen er å få grunnlag for å legge om stier og løyper som er i konflikt med villrein og annet naturmangfold, og samtidig ivareta reiselivets og friluftslivets behov.

Planen skal vurdere om det enkelte steder i perioder bør legges begrensninger på ferdsel og bruk av overnattingssteder, samt vurdere hvilke virkemidler som eventuelt her bør brukes. Men planen skal også ivareta reiselivets behov, blant annet ved å tydeliggjøre når og hvor ulike aktiviteter kan skje uten konflikt med villrein. Prinsipper for differensiering over tid mht. løypekjøring og villreinhensyn skal vurderes.

Arbeidet må sees i tett sammenheng med fokusområdene og bygge på kjent kunnskap om villrein, om ferdsel og om villrein og ferdsel (jf.7.2.4). Videre må det skje med bred dialog og involvering av berørte parter. Turistforeningen og andre aktører som tilbyr servering og/eller overnatting i nasjonalt villreinområde er særlig viktige samarbeidspartnere. Prosjektet må også sees sammen med besøksstrategien og eventuelt hovedprosjekt knyttet til Villrein som verdiskaper.

Finansiering: Avklares før oppstart. Trolig nødvendig med bidrag fra alle berørte parter.

Tidsramme: Gjennomføres 2019-2022.

Ansvar for oppfølging: Fylkeskommunene i tett dialog med alle parter med interesser og ansvar i området og aktuelle fagmiljøer.

7.2.9. Vassdrag og vilkårsrevisjoner

Vilkårsrevisjoner gir en anledning til å vurdere avbøtende tiltak som kan bedre trekkmuligheter og villreins tilgang til viktige beiter. Ved vilkårsrevisjoner er det viktig så langt mulig å se vassdragene og tilgang til beiter i sammenheng.

Prosjektet har til hensikt å få en gjennomgang av dette på Hardangervidda.

Prosjektet er todelt og skal:

1. vurdere om det er vassdrag på Hardangervidda som bør gjennomgå en vilkårsrevisjon med sikte på å bedre trekkmulighetene for villreinen.
2. vassdragsreguleringen Mår/Gøyst (Stegaros og Graveide) skal gjennomgås med sikte på å fremme en vilkårsrevisjon.

Tidsramme: Langsiktig

Ansvar for oppfølging: Fylkeskommunene i tett dialog med bl.a. kommunene, Fylkesmannen, NVE, villreinnemnda og Norsk villreinsenter. Alle berørte offentlige og private aktører må involveres.

7.2.10. Besøksstrategi for verneområder

På oppdrag fra Miljødirektoratet utarbeider fylkesmennene besøksstrategi for nasjonalparken. Hensikten er å finne en god balanse mellom å gi gode opplevelser for den besøkende, å gi rom for lokal verdiskaping og å ivareta naturverdiene. Som ledd i dette bør det også gjennomføres en informasjonskampanje for å hindre spredning av smitte og fremmede arter.

Arbeidet med besøksstrategi startet opp i 2018. Nesten alt besøk inn i nasjonalparken må gå gjennom nasjonalt villreinområde utenfor parken. Dette setter krav til god samordning med regional plan og ferdselsprosjektene. Samordning med eventuelt hovedprosjekt i programmet Villrein fjellet som verdiskaper er også viktig.

Tidsramme: Fullføres/godkjennes 2019.

Ansvar for oppfølging: Fylkesmannen

7.2.11 Villrein fjellet som verdiskaper

Buskerud fylkeskommune gjennomførte i 2018 på vegne av Hardangerviddarådet og Nordfjellarådet forprosjektet, «Velkommen til villrein fjellet». Nore og Uvdal kommune gjennomførte samtidig

prosjekt «Tettere på villrein fjellet». Sentralt i forprosjektene var å vurdere om villreinen kan være med å bygge fjell-Norge som attraksjon, men uten å skade den.

Disse to forprosjektene er nå gått sammen om hovedprosjektet «Mennesket og reinen». På bakgrunn av funnene i forprosjektene har hovedprosjektet fire innsatsområder:

1. Et rettet mot utvikling av attraksjoner/destinasjoner, dvs. der en jobber direkte med aktører eller grupper med næringsaktører som ønsker å utvikle opplevelser og formidlingskonsepter knyttet til villrein. Det er plukket ut 5 piloter som det startes opp med.
2. Et rettet mot avbøtende tiltak, der man koordinerer innsatsen med fokusområdesatsningen i regional plan og besøksstrategi. Dette handler om å kanalisere ferdsel vekk fra sårbare områder samtidig som man tenker verdiskaping.
3. Et rettet mot reiselivsaktører generelt for å gi økt forståelse av villreinens betydning både som attraksjon og kulturbærer, og for å gi dem som ønsker det verktøy for å utvikle opplevelser og formidlingsopplegg knyttet til villrein.
4. Et med informasjon og formidling mot publikum. Denne kan gå både gjennom egne kanaler, men også via andres, som sider som eies av kommersielle aktører og andre brukerinteresser, som DNT og VisitNorway. Også denne koordineres mot besøksstrategiarbeidet.

Tidsramme: Fullføres i løpet av programperioden til og med 2021.

Ansvar for oppfølging: Buskerud fylkeskommunene i dialog med Hardangerviddarådets og Nordfjellarådets medlemmer, villreinnemndene, Nore og Uvdal kommune og Norsk villreinsenter.

7.2.12 Klimaendringenes effekt på villreinens leveområder

Klimaendringene vil påvirke villreinens livsbetingelser. Blant annet vil beitetilgangen endres gjennom endret nedbørsmønster, høyere vintertemperaturer og med det hyppigere vekslinger mellom varmegrader og kuldegrader. Trolig vil også plantesamfunnene endres.

Gjennom det nasjonale overvåkingsprogrammet for hjortevilt er det opparbeidet svært lange dataserier som dokumenterer villreinstammenes størrelse, bestandsdynamikk og arealbruk. Disse dataseriene kan sammen med nye framskrivinger av de forventede klimaendringene bidra til ny kunnskap om hvordan klimaendringene kan påvirke villreinstammene.

Prosjektets mål er å koble villreinforskerne og klimaforskerne med sikte på å øke kunnskapen om forventede klimaendringer og med det villreinens livsbetingelser på sikt. Dette kan være viktig kunnskap i videre oppfølging av den regionale planen.

Finansiering: Avklares før oppstart. Forutsetter statlig støtte.

Tidsramme: Gjennomføres 2020-2023. Kanskje mer langsiktig.

Ansvar for oppfølging: Fylkeskommunene og Norsk villreinsenter. Særlig aktuelle forskningsmiljøer er Norsk institutt for naturforskning og Bjerknesseteret for klimaforskning i Bergen.

8. Konsekvenser av revidert plan

Hovedtrekkene i 2011-planen er videreført, men med noen endringer av betydning for så vel villrein som samfunn. Nedenfor gis en kort vurdering av konsekvenser av viktige endringer.

Det er utarbeidet en egen konsekvensutredning av Kjetil Heitmann (datert 07.02.2019) som er relatert til planutkast datert 17.01.2019. Omtalen nedenfor bygger på Heitmanns konsekvensutredning, men teksten er oppdatert i forhold Hardangerviddarådets sluttvedtak.

Konsekvenser for villrein

De viktigste planendringene som vil være positive for villreinen er følgende:

- Nasjonalt villreinområde er utvidet flere steder i Tinn og Vinje kommuner med bakgrunn i villreinens noe endret arealbruk.
- Planområdet er noe utvidet slik at trekk-korridoren på Vegglijfjell i sin helhet er innlemmet i regional plan.
- Handlingsplanen skisserer oppfølgingspunkt knyttet til felles sti- og løypeplan. Dette skal bygge på analyser knyttet til menneskelig ferdsels virkning på villrein og vil forsøke å finne fram til avbøtende tiltak for å styrke villreinen. Eventuelle tiltak her må skje i tett dialog og forståelse med andre brukerinteresser.
- Handlingsplanens oppfølgingspunkt knyttet til fokusområder skal følge opp særlig sårbare områder og også vurdere avbøtende tiltak.
- Presisering av hensynet til villrein i retningslinjene knyttet til vassdragsforvaltning og energiproduksjon (§2.6) er et nytt moment som er tatt inn i revidert plan.
- En prinsipielt viktig endring er også ny §2.10 som fastslår at tiltak i hele planområdet som kan gi økt ferdsel i sårbare villreinområder, skal kunne avslås.
- Retningslinjene for Nasjonalt villreinområde knyttet til turisthytter er tydeliggjort med at nye hytter/overnattingssteder ikke skal kunne etableres, de skal kunne stenges og at de skal kunne flyttes pga. villreinhensyn.

Flere områder har vært vurdert mht. endring, men anbefales videreført som i 2011-planen. Konsekvensutredningen mener dette er beste løsning for villreinen.

Endringer av negativ karakter for villreinen:

- Valldalen i Odda kommune, opp til 900 moh., omdefineres fra Nasjonalt villreinområde til Stølsdal. Hensikten er å muliggjøre forsiktig næringsutvikling i dalen. Konsekvensutredningen mener den negative virkningen på villreinen er større enn de positive samfunnseffektene. Villreinhensynet begrunnes med tidvis kalving og tilgjengelige vårbeiter i Valldalen, samt at ny tunnel på E134 kan medføre økt trekk fra Setesdalsheiene og mer bruk av området.
- Nasjonalt villreinområde reduseres ved Heng i Ullensvang herad til fordel for arealsone Fjell og annen utmark. Konsekvensutredningen er usikker på sumeffekten, ved at samfunnsnyttien er stor, men at økt aktivitet på Heng kan være tilsvarende negativ for villreinens leveområder.
- Likedan konkluderer konsekvensutredningen med usikkerhet mht. virkning av mindre endringer ved Nystøl og Rennedalen i Hol kommune. Dette berører ikke nasjonalt villreinområde direkte, men kan medføre økt ferdsel inn i villreinområdet.
- Konsekvensutredningen mener hytteområdene på Vegglijfjell burde vært med i planen av hensyn til villrein. Dette for å se sammenhengen mellom arealbruk i randsonen og virkning på villrein.

- Planen reduserer Nasjonalt villreinområde i Sysendalen for å muliggjøre alpinanlegg (Eidfjord Resort). Dette er i henhold til Kommunal- og moderniseringsdepartementets vedtak, og er ikke nærmere konsekvensutredet.

Andre spørsmål som er avklart etter høring

- Veien over imingfjell anbefales videreført som vinterstengt, men med mulighet for brøyting fra Tessungdalen til Småroe i vinterferien og i helgene fram til påske. Dette innebærer en liberalisering av retningslinjene, men formaliserer videreføring av mange års praksis. Endringen medfører ingen faktiske endringer for hverken villrein eller samfunn.

Konsekvenser for samfunn

Det er gjennomført noen arealendringer som etter all sannsynlighet ikke gir noen virkning til eller fra for villrein, men som har positiv virkning for berørt lokalsamfunn. Dette gjelder:

- korrigeringer i plankartet i Hol og Odda for å unngå at vedtatte reguleringsplaner med utbygging blir liggende i Nasjonalt villreinområde.
- korrigering av plankartet i Luredalen i Tinn for å harmonere med kommuneplanen
- omdefinering av fire områder i Odda fra Fjell og annen utmark til Fjell og fjordbygd og Stølsdaler.

Omdefinering av Valldalen i Odda fra Nasjonalt villreinområde til Stølsdal vurderes lokalt å ha svært stor samfunnsmessig betydning.

Planen viderefører rammene for turisthyttenes mulighet til modernisering og forsiktige utvidelser. Dette er vurdert som viktig for å kunne opprettholde driften framover.

Den samfunnsmessige betydningen av vinterbrøyting over Imingfjell, tones i konsekvensutredningen ned, bl.a. fordi den sannsynligvis ikke vil kunne ha full regularitet for arbeids- og skolependlere. Men i lokalsamfunnet på begge sider av fjellet understrekes ofte den samfunnsmessige viktigheten av en slik løsning.

Økt fokus på friluftslivets ferdsel i retningslinjene (§2.5.1) og handlingsplanens prosjekter knyttet til ferdselskartlegging, villrein- og ferdselsanalyser og felles sti- og løypeplan kan innebære omlegginger og krav til friluftslivets adferd. Målsettingen er imidlertid å finne omforente og faglig begrunnede løsninger som ivaretar både villrein, friluftsliv og andre samfunnsinteresser.

Utøvelse av tradisjonelle utmarksnæringer er viktig for lokalbefolkningen rundt Hardangervidda. De reviderte retningslinjene innebærer en videreføring av 2011-planens retningslinjer. Men det er i tillegg påpekt at bruk av dispensasjoner i flere tilfeller kan være bedre løsning enn større planprosesser.

9. Kunnskapsgrunnlag

I dette kapitlet listes det mest aktuelle kunnskapsgrunnlaget, både det som ble produsert ved utarbeiding av 2011-planen og det som er kommet til seinere.

Utredninger fra planprosessen 2008-2011, om Hardangervidda

Det ble fremskaffet mye kunnskap i forbindelse med første generasjon regional plan. Det meste av dette er fortsatt relevant. Nedenfor listes særlig viktige rapporter og kunnskapsgrunnlag fra dette.

- *Kartlegging av villreinens arealbruk på Hardangervidda.* [NVS rapport 7/2010](#)
- *Lufsjåtangen og Dagalitangen på Hardangervidda. Kunnskap og utfordringer i høve til villreintrekk og menneskeleg arealbruk.* [NINA Rapport 412](#)
  - *Supplerende notat.* [Tessungdalen Utmarksplan, 30.11.2009](#)
- *Utmarksnæring i Nore og Uvdal kommune og bruk av LNF-formålet etter plan- og bygningsloven.* [Asplan Viak](#)
- *Reiselivet og ferdsel fra de tyngste reisemålene rundt Hardangervidda.* [Asplan Viak](#)
- *Hardangervidda gjennom 9500 år – en kulturhistorisk rapport.* [Buskerud fylkeskommune](#)
- *Vurdering av utkast til Regional plan for Hardangervidda 2011 – 2025.* [Aurland Naturverkstad Rapport 10-2010](#)
- *Vurdering av Regional plan for Hardangervidda 2011 – 2025, høringsutgave 10.01.2011, etter prinsippene i naturmangfoldloven §§8-12.* [Naturforvalter Kjetil Heitmann 23.05.2011](#)

Utredninger fra planprosessen 2008-2011, om fjellområder generelt

- *Ferdsel i villreinens leveområder* [NINA Rapport 551](#)
- *Villreinen og villrein fjellet som kilde til verdiskaping og samfunnsutvikling.* [Østlandsforskning 6/2010](#)
- *Ringvirkninger av fritidsbebyggelse. Kunnskapsstatus.* [Østlandsforskning 3/2010](#)
- *Ferdsel ut frå fjellnære reiselivsbedrifter.* [NINA Rapport 441](#)

Utredninger som oppfølging av handlingsprogram for Hardangervidda

Som oppfølging av årlige handlingsprogram for Hardangerviddaplanen er nye utredninger påbegynt og til dels gjennomført. Noen av de er gjennomført/gjennomføres i samarbeid med andre fagmiljøer.

Tabellen nedenfor gir oversikt over nyere og pågående prosjekter som gir viktig planrettet kunnskap for rullering av planen.

- [Utmarksnæringer – begrep og bruk av LNFR-områder på Hardangervidda](#), Østlandsforskning rapport 04/2015
- [Villreinens arealbruk - kartfortellinger](#), Nettside utført av NINA og NVS
- [Villrein som reiselivsattraksjon](#), Mimir
- [Lufsjåtangen og villrein](#), NINA Rapport 1362, NINA og NVS

Prosjektene nedenfor gjennomføres gjennomføres i samarbeid med andre, som oppfølging av handlingsprogram for Hardangervidda:

- **Ferdsel på Hardangervidda.** Utføres av NINA og fullføres i 2019
- **Friluftsliv og villrein** Dette skal bygge på «villreinens arealbruk» og «kartlegging av fritidsbruk og opplevelser». Starter opp i regi av NINA så snart ferdselsprosjektet er fullført.

Andre relevante faglige utredninger:

- *Villrein og Samfunn. En veiledning til bevaring og bruk av Europas siste villrein fjell.* [NINA Temahefte 27](#). 2004
- *Europeiske villreinregioner – en strategisk satsing på villrein fjellet som ressurs for reiselivet.* [Østlandsforskning 05/2015](#)
- *Veger og villrein Oppsummering - overvåking av rv. 7 over Hardangervidda,* [Nina Rapport 1121](#).
- *Populasjonsdynamiske utfordringer knyttet til fragmentering av villrein fjellet –* [NINA Temahefte 70 - 2017](#)
- *Forenkling av utmarksforvaltning.* [Rapport fra faggruppe](#). Desember 2014
- *Forenkling av utmarksforvaltning.* [Rapport fra arbeidsgruppe](#). Februar 2016
- [Fagartikkel fra NINA og NVE](#): «Long- versus short term effects of dam constructions on reindeer habitat and behavior».

Nye utredninger fra 2018

- Fokusområde Hardangervidda, NVS NOTAT 6/2018
- Villreinkunnskap og regional plan. En gjennomgang av GPS-data i forbindelse med rullering av regional plan på Hardangervidda. [NVS Notat 7/2018](#)
- Utredning om vinteråpen veg over Imingfjell, Statens Vegvesen oktober 2018

Andre kilder og faglige bidragsytere i arbeidet med rulleringen

- www.villrein.no
- *Villreinen*, Tor Punsvik og Johan Christian Frøystrup, Friluftsførlaget 2016
- Kjell Bitustøyl (innspill om tamrein)
- Anders Mossing, Norsk villreinsenter Sør
- Lena Romtveit, Norsk villreinsenter Sør

Foto: Olav Strand

Vedlegg 1. Hovedspørsmål i rulleringen

Det ble i planprogrammet presisert at hovedtrekkene i planen fra 2011 skulle videreføres, men også at noen arealspørsmål og tematiske problemstillinger skulle vurderes særskilt. Likedan ble det presisert at rulleringen måtte bygge på erfaringer med gjeldende plan.

I dette vedlegget gjennomgås forventinger fra planprogrammet og kort oppsummert prosessens anbefalinger som ble sendt på høring.

Erfaringer med regional plan vedtatt i 2011.

Det ble våren 2018 utarbeidet et notat som sammenstiller en del viktige erfaringer fra kommunale og regionale fagpersoner som har vært involvert i planprosessen i hele, eller deler av, tiden siden oppstart i 2008. Hensikten var å kunne bruke dette til å forbedre neste generasjon plan. Nedenfor gjengis de viktigste erfaringene.

1. Kommunal oppfølging av regional plan

Det regionale planen forutsetter at planens føringer skal implementeres i kommunenes arealplaner og utarbeide forpliktende sti- og løypeplaner (jf. kap. 9 Handlingsplan).

Situasjonen i 2018 er at fremdrift på kommuneplanrevisjon av ulike grunner har vært svært varierende, og følgelig er implementeringen også ulik. Alle kommuner har imidlertid ambisjoner om at dette skal skje.

Sti- og løypeplaner er i varierende grad laget. Kommunene har derfor i ulik grad vurdert løypenettet inne i nasjonalt villreinområde og løypenett som går over flere kommuner. Men eksempelvis Nore og Uvdal kommune har i sin sti- og løypeplan vurdert alle sommer- og vinterløyper innenfor hele det regionale planområdet. Denne kommunens løypeplan er gjort juridisk bindende, men arbeidet har reist en del prinsipielle problemstillinger knyttet til ansvar og virkning.

2. Kommunenes eierforhold til planen

De kommunene som har implementert føringene fra den regionale planen over i egen kommuneplan, opplever at dette stort sett har fungert godt. Lojaliteten til den regionale planens føringer for bygg er god, mens det er noe mer avvik i forhold til løypekjøring.

Planen brukes også i forhold til enkeltsaker som del av vurderingsgrunnlaget.

Det rapporteres fra noen at administrasjonen tillegger planen større vekt enn politikerne, mens andre trekker fram stort politiske engasjementet rundt Hardangervidda og bruk av planen.

3. Bygg i planområdet

Om bygging har skjedd i samsvar, eller i strid, med planens føringer, og eventuelt i hvilket omfang, ble forsøkt belyst gjennom Statens kartverks matrikkeldata. Fokus ble satt på det nasjonale villreinområdet.

Antall nye bygg i nasjonalt villreinområde, registrert i perioden 2011-2017, viste seg større enn forventet. Med bakgrunn i at dette er et uventet høyt antall, gjorde alle kommunene en kontroll av hver enkelt byggesak mht. hva saken innebar. Gjennomgangen viste at byggesakene i stor grad handlet om påbygg og/eller erstatningsbygg for fritidshus eller driftshusvære, gamle bygg som var nyregistrert i denne perioden, samt noen få nye bygg bygd i medhold av reguleringsplan eller kommuneplan. Noen av de registrerte byggene lå utenfor nasjonalt villreinområde.

Erfaringen er at i nasjonalt villreinområde er retningslinjene knyttet til bygg i all hovedsak fulgt opp.

4. Vinterbrøyting

For å ivareta villreinens trekkmuligheter har den regionale planen retningslinjer knyttet til vinterbrøyting, med sikte på at alle veieiere skal følge opp denne intensjonen. Viktige retningslinjer er bl.a.

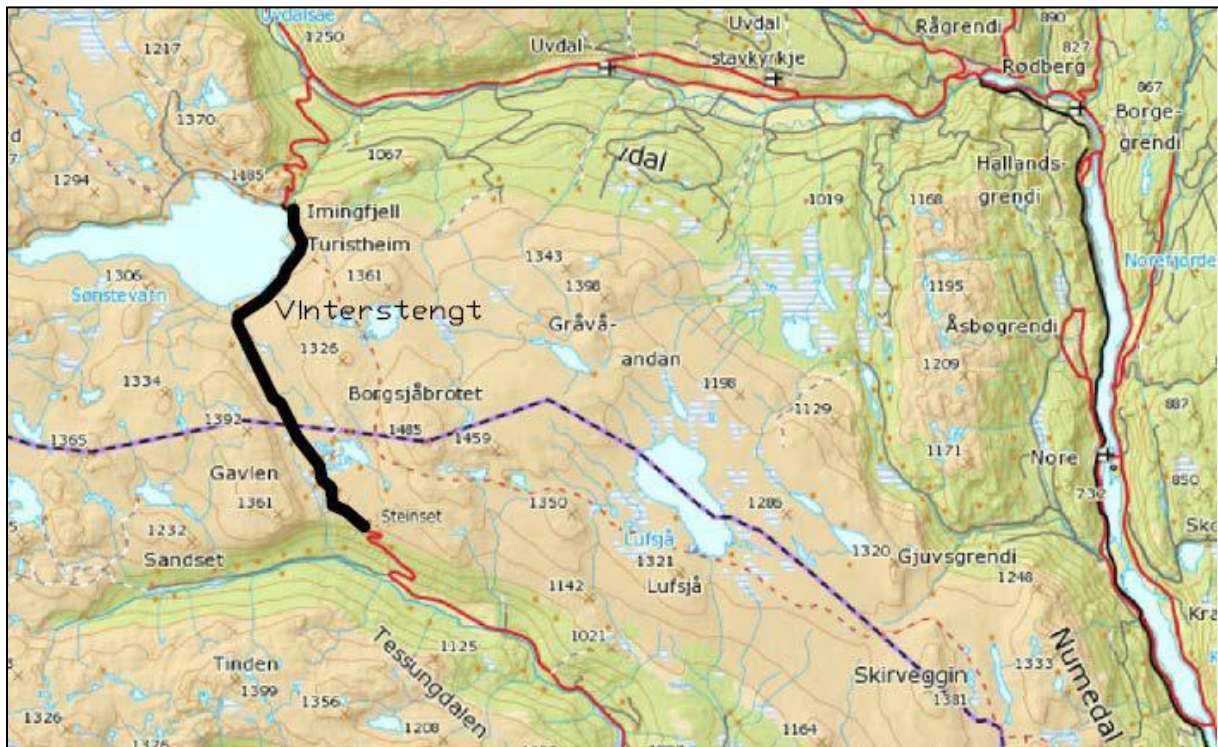
- Eksisterende veger som er anlagt i villreinområdet bør ikke åpnes før 1. juni.
- Fv 124 og fv 755 (Tessungdalen-Imingfjell-Uvdal)
Veien kan holdes åpen med unntak av perioden 30. november til 1. april, eller til påske når denne faller i mars. Veien kan stenges på kort varsel dersom det er villrein i området.

Om åpning før 1. juni

Det er noen få eksempler på brøyting i strid med planens intensjoner i perioden etter 2011. I drøftinger har det vært påpekt at retningslinjer om veger og vinterbrøyting burde vært mer uttømmende, dvs. flere veger burde vært listet opp og at dette bør korrigeres i rulleringen.

Om Fv 124 og Fv. 755 over Imingfjell

Strekningen fra bom ved Sønstevatn til bom ved Steinset er forutsatt vinterstengt. Sort strek på kartet nedenfor illustrerer vinterstengt strekning (fra bom til bom).

I perioden etter 2011 har det vært stort fokus på muligheter for å etablere et prøveprosjekt med vinteråpen vei over Imingfjell. Dette har vært avvist med bakgrunn i regional plan. Men det har blitt gjort politiske vedtak på at dette skal vurderes i rulleringen.

Under arbeidet med revidering av planen har det kommet fram at selv om veien er vinterstengt, har det siden 60-tallet vært en praksis med å brøyte fra Steinset til hyttene ved Smårøe i vinterferieukene og i helgene fram til påske. Dette har vært velkjent for noen og ukjent for andre. For å få en bred høring og kunne konkludere med en entydig praksis for fremtiden, legges tre alternativer fram til høring:

A. Vinterstengt fra bom til bom

- B. Vinterstengt fra bom til bom, men med mulighet for åpen vei fra Småroe til Steinset i vinterferieukene og helgene mellom vinterferie og påske
- C. Prøveprosjekt med vinteråpen vei

Vinteren 2018 var det over en lengre periode en stor villreinflokk på Lufjsåtangen. Situasjonen gjorde at fylkeskommunene i dialog med Statens vegvesen, etter tydelig råd fra Fylkesmannen i Buskerud, utsatte brøytingen til dyra hadde trukket vestover igjen. Nore og Uvdal kommune anmodet også om at veiåpningen, pga. villreinen, måtte utsettes.

Dyra dro vestover lørdag før palmesøndag og veien ble brøytet slik at det var åpen for fri ferdsel fra onsdag før skjærtorsdag.

Erfaringen var her at planens retningslinje fungerte. Men det ble i den aktuelle situasjonen også en erfaring at «kommandolinjene» og premissene gitt i regional plan burde vært tydeligere. Dette bør forbedres i rulleringen.

5. Ferdsel

Nye stier og løyper

Det er etablert få nye stier og løyper i konflikt med den regionale planens føringer. Enkelte løyper har fått noe økt preparering, men kommunene har også fulgt opp planen ved å avvise noen enkeltsøknader.

Nore og Uvdal kommune har gjennom sitt arbeid med sti- og løypeplan forsøkt å legge om traseer som åpenbart er konflikt med villreinens behov. Erfaringene fra dette er at det kan være vanskelig å få dette til. Trolig er uklart regelverk og uklar praksis i forvaltningen en viktig årsak.

Arrangementer og/eller «moderne» ferdselsformer i konflikt med villrein

Det rapporteres at det i noe varierende grad tas nødvendig hensyn til villrein ved løypekjøring.

Det er flere eksempler på gode rutiner og god praksis. Eksempelvis at Hol kommune knytter tilskudd til løypekjøring til villreinhensyn. Et annet eksempel er at da villreinen sto på Lufjsåtangen vinteren 2018, ble det midlertidig stans i løypekjøring i nasjonalt villreinområde fra både Rollag og Nore og Uvdal.

Men på tross av noen gode eksempler, er det nok noe tilfeldig og et klart behov for å systematisere og forbedre rutinene rundt dette. Kommunale sti- og løypeplaner knyttet opp mot kommunenes tillatelser til motorisert ferdsel i utmark vil kunne gi tydeligere premisser og bedre styring.

Motorferdselsplaner og motorferdsel i kommunene

Det er et betydelig omfang av motorisert ferdsel i utmark i mange av kommune i planområdet. Men det finnes ikke gode rapporteringer som viser utviklingen over tid. Noen kommuner mener det er økende, andre mener det er stabilt. Det er også noe ulik oppfatning kommunene imellom om hvorvidt motorferdselsplaner kan bidra til å redusere omfanget.

Derimot er det en felles forståelse for at det er behov for mer søkelys på kommunal praksis og premisser i løyper og dispensasjoner med sikte på å redusere konflikten mellom villrein og motorferdsel. Nøye vurderinger av hva som tillates hvor og på hvilket tidspunkt blir da viktig.

6. Villreinens plass i regional plan

Et sentralt spørsmål er om planen har gitt en bedre og mer forutsigbar situasjon for villreinen.

Norsk villreinsenter ble utfordret på å gi noen vurderinger rundt dette. Men de mente at er det for tidlig å si noe konkret om hvorvidt den regionale planen ivaretar villreinens behov på en god nok

måte. De mener slike vurderinger bør være av mer omfattende karakter og ha et mer langsiktig fokus. NVS jobber med relevante prosjekter som i fremtiden vil kunne besvare disse spørsmålene på en mer detaljert måte.

7. Rammevilkår for kommunene – «mulighetenes plan»

Det ble i starten av planarbeidet fokusert på at dette skulle være en «mulighetenes plan», i kontrast til verneplanene. Alle lokale ønsker og forventninger ble likevel ikke innfridd. Dels fordi planen skal avveie flere hensynsområder, og dels fordi planen må forholde seg til plan- og bygningslovens rammer. Men prosessen «åpnet noen dører», som trolig ellers ikke ville vært så lett å åpne. Trolig ble dette mulig fordi den enkelte kommunes arealbruk ble vurdert i en helhetlig regional sammenheng.

Kommunene mener de i planprosessen i stor grad fikk gjennomslag for prioritert arealbruk i egen kommune. Men kommunene mener også at tradisjonelle utmarksnæringene i liten grad fikk bedre rammevilkår. Det siste punktet fikk mye oppmerksomhet i planprosessen og også i oppfølgende handlingsprogramprosjekt (jf. kap 4.3).

8. Retningslinjenes utforming

Har retningslinjene en form som er mulig å følge opp? Er begrepsbruken tydelig nok? Forstås og praktiseres retningslinjene likt? Dette gjelder både kommunale og regionale myndigheter.

Administrativ gruppe vurderte at retningslinjene innholdsmessig dekker det de bør dekke, men at det er behov for tydeliggjøring og forenkling som del av rulleringen.

9. Plankartet

Om soneinndeling

Erfaringen er at noen av sonene er så sammenfallende at noen av de sannsynligvis bør slås sammen. Likedan bør hensynssonebruken vurderes. Videre drøfting av disse spørsmålene ble henvist til planprosessen.

Om kartutforming

Siden Hardangerviddaplanen ble vedtatt, er det utarbeidet nasjonale tegneregler «[Nasjonal produktspesifikasjon for arealplan- Del 2.2. – Spesifikasjon for tegneregler, regionale planer](#)». De nye nasjonale tegnereglene anbefales benyttet i rulleringen.

Om plankartets nøyaktighet

Det har i retningslinjene vært presisert at regional plan er overordnet og grovmasket. Hensikten har vært å gi kommunene et visst handlingsrom, men uten vesentlige endringer, for å trekke mer nøyaktige grenser i sine mer detaljerte planer. Erfaringen er at dette har vært tolket og brukt noe ulikt.

Med bakgrunn i disse erfaringene bør handlingsrommet fra regional plan til implementering i kommuneplan tydeliggjøres.

10. Sammenheng mellom regional plan og verneområdenes forvaltningsplaner

Ambisjonene for de to planene er til dels sammenfallende. Men plansystemene mht. forvaltningsmyndighet og virkning av planene er ulike. Spørsmålet er om de kunne vært bedre samordnet.

Det er en fordel å bruke samme ord og begrep hvis intensjonen er den samme. Men der det er bevisste valg om ulike føringer, bør også dette avspeiles med ulike ordbruk.

Ved utarbeiding av reviderte retningslinjer, bør hensiktsmessig samordning tilstrebes.

Foto: Ellen Korvald

Aktuelle arealspørsmål

1. Områder

Planprogrammets kap. 3 definerte aktuelle områder som skulle vurderes. Tabellen nedenfor er hentet fra planprogrammet (s. 10 og 11).

Kommune	Geografisk sted	Problemstilling	Bakgrunn
Hol	Mindre områder innenfor Rennedalen, Nystøl og Seterdalen	Omdefinere områder fra sone C (fjell og annen utmark) til sone D (stølsdal og annen utmark)	Påpekt i handlingsplanen i regional plan (kap. 9)
Hol	Ustetind	Reetablering av nedlagt privat serveringssted innenfor nasjonalt villreinområde.	Innspill fra kommunen
Nore og Uvdal og Tinn	Vinterbrøyting av fv. 124 (Tessungdalen-Imingfjell-Uvdal)	Muligheter for prøveprosjekt	Fylkespolitikkerne avviste i 2015 søknad fra Nore og Uvdal om forsøksordning med vinteråpen veg. De anbefalte at spørsmålet tas opp igjen ved rullering av planen.
Rollag	Vegglijfjell	Utvide planområdet for å sikre at villreinkorridor og buffersone i samsvar med kommunedelplanen inngår i regional plan	Påpekt i handlingsplanen i regional plan (kap. 9)
Tinn	Luredalen	Mulighet for mindre justering av utbyggingsområde	Innspill fra kommunen
Vinje	Rukkemo/-Torvetjønn	Mulighetene for å utvide reiselivsoner utenfor nasjonalt villreinområde	Innspill fra kommunen
Odda	Valldalen	Omdefinere hele eller deler av Valldalen fra sone B (nasjonalt villreinområde) til sone D (stølsdal og annen utmark)	Påpekt i handlingsplanen i regional plan (kap. 9)
Odda	Skjeggedal-Trolltunga	Vurdere nasjonalt villreinområde i forhold til Trolltungeturismen.	Innspill fra kommunen.
Odda	Orravatna	Vurdere tilrettelegging for enkelt friluftsliv på strekningen Skjeggedal-Orravatna-Reinsnos	Innspill fra kommunen
Eidfjord	Sysendalen	Ønske om å utvikle en alpindestinasjon delvis innenfor grensene til nasjonalt villreinområde på sørsiden av Sysendalen.	Uløst kommunedelplan i Eidfjord kommune med innsigelse pga. konflikt med nasjonalt villreinområde.
Eidfjord	Isdalen	Vurdere mulighetene for et større utbyggingsområde.	Innspill i høringen

I tillegg ble spørsmål om grensejustering ved Dagali skisenter i Hol og omdefinering av nasjonalt villreinområde ved Heng i Ullensvang herad tatt opp i planprosessen.

2. Vurderinger og anbefalinger

Nedenfor oppsummeres vurdering og konklusjon for hvert enkelt punkt.

Rennedalen og Nystøl, Hol kommune

Rennedalen og Nystølsdalen er allerede forsiktig utbygde områder. Aktuelle arealer er i gjeldende plan definert som «fjell og annen utmark» og ønskes omdefinert til «stølsdal».

Området ligger utenfor nasjonalt villreinområde og vil etter endring fortsatt ikke grense inn mot villreinområdet. Antas å ha liten innvirkning på villreinen.

Konklusjon: Planen endres i Rennedalen og ved Nystøl i samsvar med lokalt forslag.

Seterdalen, Hol kommune

Et område innerst i Seterdalen som ønskes endret fra «fjell og annen utmark» til «stølsdal». Området ligger relativt langt inne i fjellet og tett på viktige leveområder for villrein. Endringer kan gi økt ferdsel og være negativt for villreinen.

Konklusjon: Planen frarådes endret. Eventuell endring her bør heller behandles etter søknad om dispensasjon og da vurderes særlig nøye mht. virkning på villrein.

Ustetind, Hol kommune

Etter mange år uten aktiviteter på Usteting er det nå ønsket om å utvikle dette stedet med et nytt spektakulært bygg med overnatting og ulike aktiviteter.

Realisering av dette vil med stor sannsynlighet medføre betydelig økt ferdsel vinterstid i et viktig vinterbeiteområde, i en periode av året da det normalt er svært lite mennesker her. Vinteren 2018 var det mye villrein i dette området. Tiltaket vurderes som svært uheldig for villreinen.

Området har allerede et serveringssted på Tuva, som kan bli svekket av en ny etablering.

Å åpne for dette kan dessuten skape presedens for planer om andre nye overnattingssteder i nasjonalt villreinområde.

Konklusjon: Endring frarådes.

Dagali ved alpinanlegget, Hol kommune

Disse hyttene ligger i godkjent reguleringsplan. Endringen her vil være en tilpasning til faktisk situasjon og vil ikke øke presset på villreinområdene.

Konklusjon: Planen endres ved Dagali i samsvar med lokalt forslag.

Vinterbrøyting av fv. 755/fv. 124 over Imingfjell, Tinn og Uvdal kommuner

Det er et sterkt lokalt ønske i både Tinn og Nore og Uvdal kommuner om å gjennomføre et prøveprosjekt med vinterbrøyting. Kommunene ser stor næringsmessig verdi av vinteråpen vei.

Lufsjåtangen er et viktig vinterbeiteområde, som de siste årene har vært lite i bruk. Men vinteren 2018 var store villreinflokker ute på tangen en lengre periode. Denne vinteren viste hvor viktig området kan være for villreinen.

Vinteråpen vei vil etter all sannsynlighet vanskeliggjøre trekkmulighetene over veien.

På dette spørsmålet er det vanskelig å finne kompromisser. Det må enten holdes fast ved vinterstenging eller tillates forsøk med vinteråpen vei.

Statens Vegvesen har utarbeidet «Utredning om vinteråpen veg over Imingfjell», oktober 2018. Vegvesenet anbefaler ikke å holde veien over Imingfjell åpen om vinteren. Deres vurdering er særlig knyttet til høye kostnader i forhold til trafikkmengde.

Konklusjon: I høringen legges det fram tre alternative løsninger (jf. retningslinjenes § 2.4).

Vegglifjell, Rollag kommune

Korridor ved Vegglifjell er viktig for å opprettholde trekkmuligheter over mot Blefjell. Denne korridoren bør sikres for fremtiden og ikke bygges ned.

Det har vært vurdert å utvide planområdet slik at viktige utbyggingsområder på Vegglifjell inngår i planen, men Rollag kommune ønsker ikke dette.

Konklusjon: Trekk-korridor i samsvar med kommuneplanen i Rollag tegnes inn på plankartet. Det medfører en liten utvidelse av planområdet i Rollag. Øvrige arealer på Vegglifjell holdes utenfor planområdet.

Luredalen, Tinn kommune

Dette handler om en liten justering av utbyggingsområdets grenser for at regional plan skal være samordnet med kommunal plan. Dette gir ingen konsekvenser for villrein.

Konklusjon: Planen endres ved Luredalen i samsvar med lokalt forslag.

Rukkemo/Torvetjønn, Vinje kommune

Etter en nærmere gjennomgang vurderes det slik at gjeldende grenser er landskapsmessig gode, sikrer friluftsområder og dekker behovet for utbygging.

Konklusjon: Endringer frarådes.

Valldalen, Odda kommune

Lokale grunneiere uttrykker at de ønsker at Valldalen, helt eller delvis, skal omdefineres fra Nasjonalt villreinområde til Stølsdal. Dette for å muliggjøre noe næringsutvikling i området. De mener også at bruken historisk sett tilsier at dette er en stølsdal.

Andre i lokalmiljøet er svært kritiske til å gjøre planendringer her. Villreinen kalver tidvis på østsiden og helt innerst i dalen. Det påpekes også at det kan være uheldig for reinen hvis endring av status gir stor utbygging med betydelig økt utfart fra området.

Områdene øst for Valldalen kan få forsterket verdi når ny Dyrskartunnel åpner for bedre trekkmuligheter mellom Setesdalsheiene og Hardangervidda.

Konklusjon: Det anbefales et kompromiss, der dalen vest for vannet og områdene i nordenden av Valldalsvatnet omdefineres til «stølsdal». Grensen langs dalens vestsida trekkes om lag 900 moh.. Stølsdal innebærer ikke storstilt utbygging, men gir noe mer handlingsrom enn man har i nasjonalt villreinområde.

Områdene øst for vannet er mer brukt av reinen, og anbefales opprettholdt som nasjonalt villreinområde.

Skjeggedal - Trolltunga, Odda kommune

Turisttrafikken til og fra Trolltunga går på «kanten» av nasjonalt villreinområde. Så lenge ferdselen foregår der, er det uproblematisk i forhold til villrein.

Det har imidlertid vært spørsmål om å etablere ny turisthytte i fjellet et sted langs stien inn til Trolltunga. Dette frarådes da den kan utløse mye trafikk videre inn i nasjonalt villreinområde.

Eventuell turisthytte nede i Skjeggedal ligger utenfor planområdet, og vil uansett ikke være i konflikt med villreinens behov.

Omfattende telting langs stien kan også bidra til økt ferdsel videre inn i fjellet. Mulighetene for å regulere telting i området langs stien bør, både pga. terrengslitasje og pga. startpunkt for videre fjellturer, vurderes nærmere.

Konklusjon: Det anbefales ingen endring av arealplanen ved Trolltunga. Spørsmålet om regulering av ferdsel og telting, bør følges opp i overordnet sti- og løypeplan og i lokale prosesser.

Orravatna, Odda kommune

Kommunen ba om en vurdering av mulighet for en ny, men enkel, hytte for det almene friluftslivet.

Området brukes i dag lite av villrein, slik at ei hytte i dette området vil i dag være lite konfliktfylt i forhold til villrein. Men det ville gi et nytt inngrep relativt langt inne i nasjonalt villreinområde.

Grunneierne har gitt en tilbakemelding om at de ikke ønsker dette. Ved intern høring støtter kommunen dette.

Et eventuelt tiltak vil kreve endringer av retningslinjene.

Konklusjon: Det anbefales ikke å endre retningslinjene.

Heng, Ullensvang herad

Området fra Heng til Kvannalshovet er i dag et viktig skiområde for lokalbefolkningen. Ullensvang herad ønsker å omdefinere arealer her fra nasjonalt villreinområde til «fjell og annen utmark».

Området ligger på et lavere nivå enn selve vidda, og er lite brukt av villrein.

En endring her synes å være uproblematisk for villrein. Den samsvarer også bra med de rammer for utbedring av veien opp til Heng som allerede ligger i gjeldende retningslinjer.

Konklusjon: Planen foreslås endret slik at nasjonalt villreinområde ved Heng omdefineres til «fjell og annen utmark».

Sysendalen, Eidfjord kommune

Endringsforslaget er et lokalt ønske for å styrke reiselivsnæringen i Sysendalen. Dette gir imidlertid inngrep i nasjonalt villreinområde og legger til rette for økt utfart videre inn i nasjonalt villreinområde.

Lokal kommunedelplanprosess har fått innsigelse. Denne er oversendt KMD for endelig avgjørelse.

Konklusjon: Ingen endring av planen i Sysendalen nå. Regional plan vil bli justert i samsvar med KMD's endelige beslutning så snart den foreligger.

Isdalen, Eidfjord kommune

Villreinen bruker i dag området nær Isdalen relativt lite. I framtida kan området bli betydelig viktigere da ny Dyranuttunnel vil lette villreinens kryssing av Rv7. Området bør også sees i sammenheng med muligheter for utveksling mellom Hardangervidda og Nordfjella, samt Raudafjell.

Ut fra dagens situasjon er en utvikling i dette området lite konfliktfylt i forhold til villrein. Men områdene rundt Isdalen kan bli langt viktigere for villreinen i fremtiden. Økt ferdsel ut fra Isdalen kan da bli utfordrende.

Ut fra de signaler som er gitt i planprosessen, vil dagens planstatus med «stølsdal» gi rom for de aktuelle utbyggingsønskene i området.

Konklusjon: Det foreslås ingen endring av planen i Isdalen.

Tematiske problemstillinger

Med bakgrunn i erfaringer med bruk av planen siden vedtak i 2011 ble det i planprogrammet reist en del problemstillinger som skulle belyses. Hensikten var dels å vurdere muligheter for å forenkle planens retningslinjer, og dels å forsterke enkelte hensynsområder.

Nedenfor oppsummeres kort problemstillingens innhold (jf. planprogrammet) og konklusjonene på vurderingene (jf. arbeidsnotat til styringsgruppa datert 04.06.2018).

1. Friluftsliv

Planprogrammets «bestilling»

Med bakgrunn i mye ny kunnskap om ferdsel og økt kunnskap om villrein, samt etter hvert også samspillet mellom disse, påpeker planprogrammet:

- at det er ønskelig at et regionalt og gjennomgående sti- og løypenett for fjellområdet innarbeides i den regionale planen.
- videre det er behov for å klargjøre rammer for større arrangementer og mer moderne ferdselsformer som sykling, kiting, hundekjøring o.l. i fjell og utmark, og eventuelt gi føringer for dette i retningslinjene.

Regional plans erfaringer og anbefalinger

Høsten 2018 pågår fortsatt NINAs omfattende ferdselsprosjekt. Dette skal sammen med villreindata gi grunnlag for analyser av forholdet mellom villrein og menneskelig ferdsel. Dette vil gi viktig grunnlag for å kunne utarbeide en felles sti- og løypeplan. Dette vil ikke foreligge før slutten av 2019.

Med bakgrunn i dette kan derfor ikke regional plan nå anbefale et sti- og løypenett som del av planen. Men følgende tydeliggjøres i reviderte retningslinjene (§2.4) og tas inn i handlingsprogrammet:

- kommunene skal utarbeide sti- og løypeplaner der omlegging, nedlegging og nyetablering av stier og løyper skal avklares.
- felles sti- og løypeplan som også skal vurdere andre ferdselsformer (som kiting) og dessuten koordineres med besøksstrategi for verneområdene skal utarbeides.
- behovet for begrensninger i ferdsel, særlig knyttet opp mot fokusområder, skal vurderes i felles sti- og løypeplan.

2. Utmarksnæringer

Planprogrammets «bestilling»

Muligheter for landbrukstilknyttede utmarksnæringer, men tilpasset vår tid, var et sentralt tema i den regionale planen som ble vedtatt i 2011. Men både kommunene og utøverne av disse næringene opplever fortsatt rammene som «trange».

En del utredningsarbeid er gjennomført siden 2011 og planprosessen fikk i oppdrag å framskaffe status på dette området som grunnlag for å vurdere eventuelle endringer av retningslinjene.

Regional plans erfaringer og anbefalinger

De mest aktuelle rapporter er:

- [Utmarksnæringer i Nore og Uvdal og bruk av LNF-formålet etter plan- og bygningsloven, \(Asplan Viak, 2019\)](#)

- [Utmarks næringer – begrep og bruk av LNFR-områder på Hardangervidda](#) (Østlandsforskning, ØF-rapport 04/2015)
- [Veilederen Garden som ressurs](#) - Bygge og anleggstiltak i og i tilknytning til landbruk – forholdet til plan etter plan- og bygningsloven (KMD og LMD 2017)

Det meste herfra bekrefter det som ble lagt til grunn i gjeldende plan. Men veilederen fra departementene omtaler muligheten til å løse enkeltspørsmål gjennom dispensasjoner etter pbl §19. Dette er fulgt opp i rulleringen i §2.3 om utmarks næringer.

For å bruke denne muligheten bør kommunene utarbeide veiledende retningslinjer for behandlingen av slike dispensasjoner som del av planbeskrivelsen til kommuneplanens arealdel. En slik retningslinje må tydeliggjøre klare krav til dokumentasjon og realisme i det planlagte næringsprosjektet, samt sikre at villreinhensyn blir godt ivaretatt i som del av saksbehandling og beslutning.

Regional plans §2.3 om utmarks næringer er ellers forenklet og noe omredigert i forhold til 2011-planen. Innholdsmessig er den som før, men supplert med punktet om dispensasjon.

3. Differensiert arealforvaltning

Planprogrammets «bestilling»

Med bakgrunn i at ulike aktører har noe ulik forståelse av begrepet differensiert forvaltning, skal mulighetene for å utøve differensiert forvaltning søkes nyansert og tydeliggjort.

Regional plans erfaringer og anbefalinger

Når tillatelser til bygg, veier og anlegg gis, kan det normalt ikke settes forutsetninger om bruk til ulike tider. Kun reguleringsplaner kan gi slike begrensninger. Et ja eller nei til tiltak etter plan- og bygningsloven bør derfor være vurdert ut fra en mulig helårsbruk. Dette er presisert i §2.3 om utmarks næring.

Mulighetene for differensiert forvaltning ligger derfor først og fremst i ulike former for ferdselsstyring og ferdselsregulering. Dette kan knyttes til friluftslivets ferdsel, til motorisert ferdsel i utmark og drift av offentlige veier:

- For tiltak knyttet til friluftsliv og ferdsel, se omtale ovenfor og retningslinjenes §2.5.1.
- Retningslinjene om motorisert ferdsel (§2.5.2) setter større fokus på at kommunene skal legge villreinen og annet naturmangfold sitt behov til grunn når tillatelser gis. Både tid og sted skal ivaretas.
- Det er kun veieier som kan bestemme når veien skal være åpen eller stengt. Det offentlige kan kun bestemme over egne veier, men kan anmode om at private følger opp retningslinjene. Planens retningslinjer (§2.4) gir føringer for Imingfjellveien og en rekke kommunale veier.

Siden private eiere kan drifte og bruke sine veier, bygg og anlegg som de ønsker, er det lagt inn en henstilling i §1.3 om at «Alle aktører med aktiviteter og virksomhet på Hardangervidda forventes å forholde seg til regional plan.»

For å kunne følge opp særlig sårbare områder i tiden framover er det definert et handlingsplanprosjekt knyttet til fokusområder.

4. Verneområder

Planprogrammets «bestilling»

Første generasjon regional plan hadde hovedfokus på områdene utenfor nasjonalt vernede områder. For villreinen, friluftslivet og utøvere av utmarksnæringer er disse grensene mindre interessante.

I rulleringen skal regional plan og verneområdenes forvaltningsplaner i større grad sees i sammenheng. Tydeliggjøring av sammenhengende sti- og løypenett og trekkveger kan være eksempler på dette.

Regional plans erfaringer og anbefalinger

Verneområdene har sine forvaltningsregler som ikke påvirkes av regional plan. Det har imidlertid gjennom rulleringen vært fokus på at besøksstrategien og regional plan står i sterk avhengighet til hverandre.

Samspill mellom regional plan og besøksstrategien vil i hovedsak skje gjennom handlingsplanen, især knyttet til felles sti- og løypeplan og fokusområder. Kunnskap om villreinsens arealbruk og sårbarhet kombinert med ferdselsstyring blir viktige elementer her.

5. Naturmangfold

Planprogrammets «bestilling»

Forutsetningen om å legge Naturmangfoldlovens kapittel II til grunn er forsterket etter 2011. Særlig sentral er §8 som setter krav om at planvedtak må bygge på vitenskapelig kunnskap, og i tillegg skal det legges vekt på erfaringsbasert kunnskap som kan bidra til bærekraftig bruk og vern av naturmangfoldet.

Regional plans erfaringer og anbefalinger

Naturmangfold er løftet ut i eget punkt i retningslinjene, § 2.7. Hensikten er å tydeliggjøre og forsterke.

Konsekvensutredningen vil, i tråd med planprogrammets føringer, se spesielt på konsekvenser for villrein.

6. CWD/skrantesjuka

Planprogrammets «bestilling»

Sitasjonen med skrantesjuka i Nordfjella er svært alvorlig. Det må i planprosessen vurderes om dette gir behov for særlige tiltak knyttet til arealbruk på Hardangervidda.

Regional plans erfaringer og anbefalinger

Fornytt avtale mellom Miljødirektoratet og Statens vegvesen, datert februar 2015, regulerer mulighetene for å stenge Rv.7 av hensyn til trekkmulighetene for villrein. Denne avtalen ble i desember 2017 supplert med at pga. CWD-smitte i Nordfjella er det inntil videre ikke ønskelig å stenge veien. Dette for å hindre trekk over Rv7.

Retningslinjene om Rv7 i §2.4 er revidert i samsvar med dette.

Videre presiserer §1.3 at tiltak som er i strid med planen, men nødvendig pga. aktuelle situasjoner (som CWD) skal kunne gjennomføres uten nærmere planavklaring.

7. Vassdrag og vilkårsrevisjoner

Planprogrammets «bestilling»

I rulleringen vil det bli gjort en vurdering av om den regionale planen bør gi retningslinjer knyttet til vilkårsrevisjoner av regulerte vassdrag med sikte på å bedre trekkveger for villreinen.

Regional plans erfaringer og anbefalinger

Retningslinjen om vassdragsforvaltning (§2.6) er utvidet til også å omfatte energiproduksjon. Viktige nye momenter her er restaurering av landskapsskader og reetablering av trekkveier, begrensning mht. ny energiproduksjon der også vindkraft tas inn, samt krav om konsekvensutredning av hensyn til villrein ved eventuelle nye tiltak og vilkårsrevisjoner.

Handlingsplanen forutsetter oppfølging av vilkårsrevisjoner.

8. Infrastruktur/vegnett

Planprogrammets «bestilling»

Samfunnets langsiktige behov for sommer- og vintervegnett innenfor planområdet skal bli vurdert og avveid i forhold til villreinens behov.

Regional plans erfaringer og anbefalinger

Retningslinjene (§2.4) omhandler veier. Mye er videreført fra 2011-planen. Endringer er knyttet til følgende

- Rv7 skal inntil videre ikke stenges pga. villrein (jf. avsnitt om CWD)
- Imingfjellveien legges ut på høring med tre alternativer
  - alternativ A som innebærer vinterstenging fra bom ved Steinset i Tessungdalen til bom ved Sønstevatn.
  - alternativ B som innebærer vinterstenging fra bom ved Steinset i Tessungdalen til bom ved Sønstevatn, men med mulighet for åpen vei fra Steinset til Småroe i vinterferien og helger mellom vinterferie og påske.
  - alternativ C som åpner for et fireårig prøveprosjekt med vinterbrøyting over fjellet.
- Presisering av tidspunkt for sommeråpning av flere veier utenfor nasjonalt villreinområde.

Nye veier i nasjonalt villreinområde tillates ikke.

Tidligere åpning for utbedring av vei til Heng i Ullensvang og mulig vei og skitunnel ved Vegglifjell videreføres.

9. Samspill med andre regionale planer

Planprogrammets «bestilling»

Regional plan for Hardangervidda grenser til Heiplanen (Setesdalsheiene) i sør og Nordfjellaplanen i nord. I rulleringen må sammenheng og samspill med disse planene tydeliggjøres. Dessuten påse en hensiktsmessig sammenheng med pågående utarbeiding av Regional plan for Norefjell-Reinsjøfjell.

Regional plans erfaringer og anbefalinger

For å samordne med Nordfjellaplanen og å forbedre Hardangerviddaplanen er følgende hensyn innarbeidet og skjerpet i foreliggende plan:

- Rammer for turisthytter i nasjonalt villreinområde legges ut med 2011-planens formuleringer og et skjerpet alternativ mht. at ingen nye hytter kan bygges, antall senger kan ikke økes og periodevis stenging skal kunne vurderes.
- Retningslinjer om vilkårsrevisjoner er innarbeidet tilsvarende Nordfjellplanen, pluss utvidet med at vindkraftanlegg ikke skal kunne etableres i nasjonale villreinområder. (§2.6)
- Retningslinjer om naturmangfold er tydeliggjort med egen paragraf (§2.7)